

Raisio
KAUPUNKI

Raisio kaupungin

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA 2017

Sisältää opetushallituksen määräyksen 39/011/2016 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ovat vastanneet Varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen Raisiossa –hankkeen ohjausryhmä
Hanketyöntekijä Maria Ovaska, puheenjohtaja
Riina Arvela, lastentarhanopettaja
Anu Kirstilä, lastenhoitaja
Heljä Kuokka, perhepäivähoitaja
Tanja Hakkarainen, yksityisen päiväkodin johtaja
Laura Haloila, päiväkodinjohtaja
Marjo Lammes, päiväkodinjohtaja
Leena Morlin-Kokkola, erityislastentarhanopettaja
Tiina Terho, päiväkodinjohtaja
Jenni Vähätupa, perhepäivähoidon ohjaaja

Hyväksytty Sivistyslautakunnassa 21.6.2017 ?§

Sisällys

Johdanto	5
1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	6
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	6
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	7
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	14
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	17
2.4 Arvoperusta	19
2.5 Oppimiskäsitys	23
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	24
2.7 Laaja-alainen osaaminen	26
Ajattelu ja oppiminen	27
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	27
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	28
Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	29
Osallistuminen ja vaikuttaminen	30
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	31
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	31
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	32
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	32
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	32
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	33
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	33
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	34
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	36
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	36
Monialainen yhteistyö	37
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	41
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	41
4.2 Pedagoginen dokumentointi	44
4.3 Monipuoliset työtavat	45

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	46
4.5 Oppimisen alueet	47
Kielten rikas maailma	48
Ilmaisun monet muodot	50
Minä ja meidän yhteisömme	52
Tutkin ja toimin ympäristössäni	54
Kasvan, liikun ja kehityn	56
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.....	58
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	59
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.....	61
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	61
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	62
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	64
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	66
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	68
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	69
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	69

LIITTEET

Liite 1	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
Liite 2	Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma
Liite 3	Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisen ja arvioinnin aikataulu päiväkodeissa
Liite 4	Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisen ja arvioinnin aikataulu perhepäivähoidossa

Johdanto

Raision varhaiskasvatussuunnitelma 2017 on laadittu koko kaupungin yksiköiden yhteisenä suunnitelmana, joka kattaa sekä päiväkodissa, perhepäivähoidossa että avoimena toimintana annettavan varhaiskasvatuksen. Yksityinen palveluntuottaja noudattaa Raision kaupungin suunnitelmaa ja sitoutuu sen tehtäviin ja tavoitteisiin, mutta palveluntuottajalla voi olla sisällöllisesti oma pedagoginen toimintakulttuuri, rakenteelliset käytänteet ja lomakkeet käytössä. Paikallinen suunnitelma koskee myös yksityistä perhepäivähoitoa. Suunnitelma on laadittu Opetushallituksen rahoittaman laadun kehittämishankkeen aikana. Laadun kehittämisen hanke ja sen myötä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden jalkauttaminen jatkuu vuoden 2017 loppuun saakka. Laadun kehittämistyö jatkuu yksiköissä ja perhepäivähoidossa hankkeen päättymisen jälkeen.

Raision varhaiskasvatussuunnitelma 2017 on kirjoitettu valtakunnallisten perusteiden yhteyteen. Paikallinen osuus on kirjoitettu vihreälle pohjalle, jotta se on helposti erotettavissa perusteiden tekstistä. Laadinnan kokonaisuudesta on vastannut laadun kehittämishankkeen ohjausryhmä, joka toimii myös Raision varhaiskasvatuksen koulutuksista vastaavana työryhmänä. Hanketyöntekijä on vastannut suunnitelman kirjaamisesta ja paikallisen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin kokonaisuudesta. Prosessin aikana on järjestetty työpajoja, yksiköiden pedagogisia palaveriteita, tiimitehtäviä vasun sisältöihin perehtymiseksi, vasuprosessia tukevia koulutuksia sekä yksilöllisiä pedagogisen osaamisen kartoituskyselyjä. Varhaiskasvatuksen johtoryhmää (Varjo) on tiedotettu kaksi kerta kuukaudessa vasu-prosessin etenemisestä. Johtoryhmässä on keskusteltu varhaiskasvatuksen kehittämisestä johtamisen näkökulmasta sekä pohdittu eri yhteistyötahojen kanssa tehtävän työn merkitystä ja uudistamistarpeita. Huoltajien osallisuus on mahdollistettu vasu-prosessissa muun muassa arvojen sisällöllisessä määrittelyssä ja yhteistyöhön liittyvien toiveiden huomioimisessa. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjen tarkasteluun ja kehittämiseen on otettu lapset ja huoltajat mukaan kunkin yksikön kehittämistarpeiden mukaisesti.

Kevään 2017 aikana on jokaista kunnallista ja yksityistä päivähoitoyksikköä edustavista lastentarhanopettajista koottu vasu-lomaketyöryhmä, joka on uudistanut Raision varhaiskasvatuksessa käytettävät lomakkeet perusteiden vaatimusten mukaisiksi. Käyttöön otettavien lomakkeiden laadinnan aikana on kokoontunut perhepäivähoitajista ja ohjaajista koottu työryhmä, jotta perhepäivähoidon näkökulma ja erityistarpeet tulevat huomioituiksi suunnitelmissa. Lomake otetaan käyttöön kunnallisissa päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Vasu-prosessin aikana on tehty yhteistyötä Raisiossa vuodesta 1993 asti toimineen varhaiskasvatuksen kehittämistyöryhmän (Varke) kanssa muun muassa ulkoilmapedagogiikan kehittämiseksi. Varke on päivittänyt vasuprosessin kanssa samanaikaisesti lapsen esiopetussuunnitelmalomaketta. Yhteistyön merkitys uudistusvaiheessa on tärkeää, jotta lapsen oppimispolku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen muodostuisi yhteneväiseksi myös asiakirjojen ja käytössä olevien käsitteiden osalta. Esiopetuksen henkilökunta on osallistunut vasu-prosessin aikaiseen työskentelyyn. Erityislastentarhanopettajien kanssa on tehty yhteistyötä lapsen kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä koskeissa paikallisen varhaiskasvatuksen kirjauksissa, sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvissä prosesseissa sekä lomakkeiden laadinnassa.

Raision varhaiskasvatussuunnitelma 2017 sisältää paikallisia ohjeistuksia kasvatuksen ja opetuksen suunnittelua, toteuttamista, arviointia sekä työn kehittämistä varten. Tämä asiakirja on tehty tukemaan ja ohjaamaan ammattitaidolla toteutettavaa laadukasta raisiolaista varhaiskasvatustyötä, jotta jokainen henkilöstön jäsen voi toimia lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen parhaaksi.

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksen lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

¹ Varhaiskasvatustilain (36/1973)

² Perusopetuslaki (628/1998) 26 a § (1040/2014)

³ Varhaiskasvatustilain 1 § (580/2015)

⁴ Varhaiskasvatustilain 9 § (580/2015)

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai muuta palvelun tuottajaa (julkinen tai yksityinen)⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa⁶. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 15-26 § (909/2012)

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 b § (580/2015)

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom. (875/1981)

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 9 b § (580/2015)

Raision kaupungissa on päiväkotimuotoista varhaiskasvatusta kahdessatoista yksikössä, joista kymmenessä järjestetään myös esiopetusta. Lisäksi kaupungissa toimii yhden ryhmän kokoinen luontotarha Lumikko, jossa järjestetään sekä esiopetusta että pienemmille suunnattua varhaiskasvatusta vuosittain vaihtuvan tarpeen mukaan. Kotona työskenteleviä perhepäivähoitajia kaupungissa on keväällä 2017 noin 30. Ryhmäperhepäiväkoteja on 6, joista kaksi toimii vararyhmäperhepäiväkotina. Raisiossa varhaiskasvatusta järjestää yksityisenä toimijana Apula päiväkodit, joilla on yksi suomenkielinen ja yksi ruotsinkielinen yksikkö. Lisäksi Raisiossa toimii yksityisiä perhepäivähoitajia ja ryhmäperhepäiväkoti. Raision varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomenkielisenä ja se hyväksytetään sivistyslautakunnassa. Ennen sivistyslautakunnan hyväksyntää on huoltajilla, henkilöstöllä, yhteistyötahojen edustajilla ja muilla kuntalaisilla ollut mahdollisuus kommentoida paikallista suunnitelmaa. Varhaiskasvatussuunnitelma on saatavilla Raision kaupungin varhaiskasvatuksen internet-sivuilla sekä jokaisessa päiväkotiyksikössä ja perhepäivähoidossa painettuna versiona. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden perään on lisätty paikalliset tarkennukset siten, että aiheisiin liittyvät asiat on kuvattu samassa luvussa vihreällä kuin perusteiden asiat.

Lapsen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen on kuvattu luvussa 2.3. Yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden tahojen kanssa on kuvattu luvussa 3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa. Monialainen yhteistyö lapsen kehityksen ja oppimisen tuen aikana on kuvattu luvussa 5.2.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi kaupungin päiväkotiyksiköissä laaditaan ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (LIITE 2), jossa tarkennetaan ja konkretisoidaan kuntatason suunnitelmaa ryhmän tarpeita vastaavaksi. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa (ryhmävasu) laadittaessa huomioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin (LIITE 1) kirjatut tavoitteet ja tuen tarpeet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään nimeä lapsen vasu. Se on uudistettu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden vaatimuksia vastaaviksi. Yksityinen palveluntarjoaja voi käyttää omia vastaavia lomakkeita, jotka noudattavat Raision varhaiskasvatussuunnitelmaa ja valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelman perusteita.

Suunnitelman toteuttamisen seuranta ja arviointi on kuvattu luvussa 7. Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisen ja arvioinnin aikataulu on kuvattu liitteessä 3.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva-oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹². Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Henkilöstö laatii suunnitelman yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

¹² Varhaiskasvatusturvalaki 7 a § (580/2015)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista päiväkodeissa vastaa henkilö, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus¹³. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään lastentarhanopettajan asiantuntijuutta¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Pedagogista dokumentointia (luku 4.2) käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen¹⁵ (luku 5.4). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa päiväkotitai perhepäivähoitopäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.¹⁷ Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta¹⁸. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

¹³ Varhaiskasvatustalaki 7 a § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁵ Varhaiskasvatustalaki 7 a §

¹⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁷ Varhaiskasvatustalaki 7 a §

¹⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 19

Lapsen vasun

kansilehtenä on lapsen haastattelu, jonka avulla saadaan näkyväksi lapsen omat näkemykset vahvuuksistaan, kiinnostuksen kohteistaan sekä oppimisen tarpeistaan. Kansilehteen on lapsen mahdollista piirtää oma kuva. Kansilehti tehdään kotona, kun lapsi osaa ilmaista itseään tarpeeksi. Sitä voidaan täydentää päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, jos esimerkiksi lapsen äidinkieli on joku muu kuin suomi, eikä vanhempien suomenkieli ole riittävän hyvä. Kansilehti ei ole arkistoitava ja se voidaan liittää lapsen omaan kasvun kansioon, kun lapsi siirtyy toiseen ryhmään tai esiopetukseen.

Lapsen vasun ensimmäinen sivu, joka arkistoidaan, sisältää lapsen ja huoltajan yhteystiedot, ryhmän tai perhepäivähoitajan tiedot sekä vasun laadinta- ja tarkistusajankohdat. Yhteystietojen jälkeen tulee tieto siitä, tarvitseeko lapsi kasvuun ja oppimiseen lisätukea sekä tieto siitä, milloin tuki on aloitettu tai lopetettu. Ensimmäiselle sivulle merkitään tiedoksi mahdollisen lääkehoitosuunnitelman olemassaolo, sen tarkoitus sekä laadinta- ja tarkistuspäivämäärät. Varsinainen lääkehoitosuunnitelma liitetään lapsen vasuun.

Lapsen vasun ensimmäisellä sivulla on kuvattuna lapsen vahvuus tai kiinnostuksen kohde valokuvana. Toisella sivulla vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet kuvataan kirjoitettuna tekstinä. Henkilökunnan huomioille on oma osionsa ja huoltajien näkemyksille oma osionsa. Huoltajien näkemys kirjataan vasukeskustelussa tai heti sen jälkeen. Lapsen osaamista, vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita hyödynnetään ryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Vahvuuksien jälkeen lapsen vasussa kuvataan mahdolliset tuen tarpeet. Nämä asiat kirjataan, mikäli lapsi tarvitsee tavanomaista enemmän tukea kasvuun ja oppimiseen.

Kaikille lapsille kirjataan kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet. Tavoitteilla voidaan tukea lapsen

- kielenkehitystä ja vuorovaikutusta
- leikkiä ja sosiaalisia taitoja
- motoriikkaa
- arkitoimintoja
- tunne-elämän kehitystä ja
- kognitiivisia taitoja.

Lapsen vasuista nousevat tavoitteet määrittävät pedagogista toimintaa, jotka kirjataan ryhmävasuun. Tavoitteiden yhteyteen kirjataan huoltajan näkemys lapsen tarpeista varhaiskasvatuksessa. Käytettävät menetelmät, pedagogiset ratkaisut ja muu mahdollinen tuki kirjataan lapsen vasuun. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan yhteistyössä huoltajan kanssa ainakin kerran toimintakauden aikana.

Kehitykseen ja oppimiseen tukea saavan lapsen vasuun kirjataan mahdolliset rakenteelliset ja oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut, moniammatillinen yhteistyö ja siihen liittyvien toimijoiden vastuut ja yhteystiedot sekä lapsen ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tuen aikana. Tuen osioon kirjataan arvio tukitoimien riittävydestä. Arvioinnin ajankohdat sovitaan huoltajien kanssa. Lapsen vasussa on huoltajilta kysyttävä yksilöity tiedonsiirtolupa, joka koskee lapsen vasun tietojen siirtämistä yhteistyötaholle.

Lapsen vasun *Lapset puheeksi*-osio annetaan vanhemmille etukäteen täytettäväksi. Lapset puheeksi -osassa vanhemmat voivat tuoda esiin mahdolliset lasta ja perhettä koskevat huolenaiheet, toiveet perheen ja varhaiskasvatuksen välisestä yhteistyöstä, tärkeinä pitämiään asioita lapsen

kasvatuksessa, näkemyksiä omasta vanhemmuudestaan sekä perheen sosiaalisen tukiverkoston merkityksen ja riittävyyden. Lapset puheeksi -keskustelun tarkoituksena on tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kehitystä sekä ennaltaehkäistä sosiaalisia ja tunne-elämän häiriöitä.

Lapsen vasu laaditaan syyskauden alkupuolella tai viimeistään kolmen kuukauden aikana lapsen varhaiskasvatuksen aloituksesta. Lapsen vasu arvioidaan kevätkauden lopulla. Lapsen vasukeskustelu käydään huoltajan kanssa vähintään kerran toimintakauden aikana ja aina kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Huoltajille tarjotaan mahdollisuutta vasukeskusteluun lapsen vasun arvioinnin yhteydessä. Ennen vasukeskustelua huoltajille annetaan *tiedote* vasukeskustelun tarkoituksesta ja sisällöstä, jotta he osaavat valmistautua keskusteluun. Lapsen vasut siirretään arkistoon lapsen siirtyessä kouluun.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.¹⁹ Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁰.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²¹. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²².

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä²³. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä²⁴. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja²⁵.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja päivähoidosta annettuun asetukseen²⁶ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös soveltuvin osin säännöksiä sosiaalihuollosta²⁷ sekä hallintolakia²⁸ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta²⁹. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁰.

¹⁹ Varhaiskasvatustilain 11 § 1. mom. (580/2015)

²⁰ Varhaiskasvatustilain 11 b § (1290/1999)

²¹ Varhaiskasvatustilain 10 § (909/2012)

²² Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) 3 § ja Varhaiskasvatustilain 1 ja 10 §

²³ Varhaiskasvatustilain 11 § 2 mom.

²⁴ Varhaiskasvatustilain 2 a §:n (580/2015) 6. kohta

²⁵ Varhaiskasvatustilain 4 a § (909/2012) 2. mom.

²⁶ Asetus lasten päivähoidosta (239/1973)

²⁷ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

²⁸ Hallintolaki (434/2003)

²⁹ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom. ja 19 §

Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös veloitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³¹, tasa-arvolaki³², Euroopan ihmisoikeussopimus³³, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁴, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁵, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista³⁶ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet³⁷. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatulaisissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatulain³⁸ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.³⁹

³¹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³² Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

³³ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁴ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁵ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

³⁶ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

³⁷ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

³⁸ Varhaiskasvatulaki 2 a §

³⁹ Varhaiskasvatulaki (108/2016) 11, 11 a ja 11 b § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatulain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11a ja 11 b §, perustelut s. 37-45

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁰. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴¹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä⁴². Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä⁴³ ohjaavat määräykset. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään kiusaamista ja puututaan siihen⁴⁴. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.⁴⁵ Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁴⁶.

Varhaiskasvatuksen toiminnasta, tavoitteista, eri toimintamuodoista, hakemuksista ja maksuasioista saa tietoa Raision päivähoitotoimistosta ja varhaiskasvatuksen internet-sivuilta osoitteesta www.raisio.fi/varhaiskasvatus. Myös tämä asiakirja löytyy varhaiskasvatuksen internet-sivuilta

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana⁴⁷. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua.⁴⁸ Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, mutta myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.⁴⁹

⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 6 § (580/2015)

⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 2 b § (580/2015)

⁴² Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) 7-8, 10, 15-16 § ja Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) 3 ja 8 §

⁴³ Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

⁴⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 6 §, perustelut s. 17

⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 11 e § (580/2015)

⁴⁶ Sosiaalihuoltolaki 35 § ja Lastensuojelulaki 25 ja 25 a § (88/2010 ja 1302/2014)

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 11 a § (108/2016), 11 b § (1290/1999) ja 11 c § (909/2012), Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996) ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 22, 37-45

⁴⁹ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 42

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁰. Päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia lastentarhanopettajan tehtävään, muilla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus⁵¹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta⁵². Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla. Lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa tulee kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu varhaiskasvatus voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi muu varhaiskasvatus voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja.

Raision varhaiskasvatus tarjoaa hoitoa, kasvatusta ja opetusta 0-6-vuotiaille. Sinä vuonna, jolloin lapsi täyttää 6 vuotta, järjestetään esiopetusta perusopetuslain mukaisesti. Oikeus varhaiskasvatukseen alkaa vanhempainrahakauden päättyessä ja loppuu lapsen siirtyessä kouluun. Lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta 20 tuntia viikossa, mutta lapsen tarpeista johtuen hänellä voi olla oikeus tätä laajempaan varhaiskasvatukseen. Mikäli lapsen vanhemmat tai muut huoltajat työskentelevät kokoaikaisesti tai opiskelevat päätoimisesti, on lapsella oikeus kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen. Raision varhaiskasvatus järjestää toimintaa seuraavissa muodoissa:

Päiväkodit

Päiväkotimuotoista varhaiskasvatusta järjestetään 12 yksikössä, joista kahdessa on vain esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta. Osapäivähoito järjestetään päiväkodeissa. Ilta- ja yöhoitoa tarvitsevien lasten varhaiskasvatus järjestetään Leijapuiston päiväkodissa.

Omassa kodissaan työskenteleviä perhepäivähoitajia on 30. Ryhmäperhepäiväkoteja on 4 ja sen lisäksi 2 ryhmäperhepäiväkotia varahoitoa tarvitsevia perhepäivähoidossa olevia lapsia varten. Lapsen kotona järjestettävä hoito myönnetään harkinnanvaraisesti.

Perhepäivähoito

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 5 § (108/2016) ja 5 a § (580/2015)

⁵¹ Asetus lasten päivähoidosta 6 § (806/1992) 4 mom. (1282/2015)

⁵² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 7 a §

Kerho- ja puisto-toiminta

Avointa varhaiskasvatusta järjestetään kerhotoimintana 3 - 5 - vuotiaille lapsille, joilla ei ole kunnallista tai yksityistä päivähoitopaikkaa. Kerhotoiminnassa lapsella on mahdollisuus osallistua ohjattuun toimintaan, leikkiin ja ulkoiluun saman ikäisten lasten kanssa. Toiminta-aika on vuoroviikoin kahtena ja kolmena päivänä viikossa kolme tuntia kerrallaan. Kerhotoiminta on suunnitelmallista ja kehitystä tukevaa varhaiskasvatusta. Ilmoittautuminen on avoinna koko ajan.

Raision kaupunki järjestää yhteistyössä Raision seurakunnan kanssa lasten puisto- ja perhekerho toimintaa Wanhan Pappilan puistossa ja seurakunnan kerhotiloissa. Puistotoiminta järjestetään kahtena päivänä viikossa ja perhekerhotoimintaa kolmena päivänä viikossa. Puistotoiminnassa lapsella on mahdollisuus osallistua ohjattuun ulkoiluun ja siellä tapahtuvaan lasten väliseen leikkiin saman ikäisten lasten kanssa. Toiminta on tarkoitettu 2 vuotta täyttäneille ja sitä vanhemmille alle kouluikäisille lapsille, joilla ei ole kunnallista tai yksityistä päivähoitopaikkaa. Lapsille ja vanhemmille suunnatusta perhe-toiminnasta on vastaamassa kaksi ohjaajaa, joista toinen on Raision kaupungin palkkaama lastenhoitaja ja toinen seurakunnan lastenohjaaja.

Raisiossa on saatavilla yksityisen palveluntuottajan Apula Päiväkotien varhaiskasvatusta suomen- ja ruotsinkielisenä. Raision kaupungin palvelusetelillä tuetaan perhettä yksityiseltä palveluntuottajalta hankitun päiväkotimuotoisen varhaiskasvatuspalvelun maksamisessa. Yhteistyö kunnan ja yksityisen sekä kunnan omien toimintamuotojen välillä on tiivistä. Raision kaupunki järjestää säännöllisesti varhaiskasvatuksen koulutuspäiviä kaikille kasvatukseen osallistuville työntekijöille, joihin yksityiselle toimijalle tarjotaan mahdollisuus osallistua.

Yksityiset päiväkodit

Yksityinen perhepäivähoito

Raisiossa toimii myös yksityisiä perhepäivähoitajia ja yksityinen ryhmäperhepäiväkoti Hattivatit. Yksityisen perhepäivähoidon kustannuksiin perheillä on oikeus saada lakisääteistä yksityisen hoidon tukea ja sen lisäksi Raisiossa ns. kuntalisää. Molemmat ovat Raision kaupungin maksamaa tukea yksityisen palvelun tuottajalle. Tuen maksamisesta vastaa KELA.

Laadun kehittämishankkeen aikana järjestetyt työskentelymuodot työpajoihin koskevat sekä kunnallisia että yksityisiä päiväkoteja. Ryhmäperhepäivähoidon henkilöstö on osallistunut päiväkotien työpajoihin soveltuvien osien. Kunnallisille perhepäivähoitajille on järjestetty työilloissa koulutusta ja keskustelumahdollisuuksia vastaavista teemoista. Yhteistyötä toimintamuotojen välillä kehitetään edelleen.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁵³.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁵⁴

Siirtyminen varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksen aikana

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, järjestetään vanhemmille mahdollisuus tutustua ryhmään, varataan aika alkukeskustelulle sekä tutustumisjakso lapselle ja vanhemmalle. Nämä käytänteet on kuvattu tarkemmin luvussa 3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa. Ryhmän henkilökunnan tiimipalaverissa käydään läpi alkukeskustelussa ja hoitosopimuksessa esiin tulleet lapseen ja perheeseen liittyvät olennaiset asiat.

Ryhmän vaihtuessa yksikön sisällä lapsen vasu siirtyy sellaisenaan seuraavaan ryhmään. Lapsen vasussa kuvattujen tavoitteiden toteutuminen arvioidaan ennen siirtymää.

Siirtyminen varhaiskasvatusyksiköstä toiseen:

- Lapsen siirtyessä Raisiossa yksiköstä toiseen lapsen vasu siirretään yksikön johtajalle tai tulevan ryhmän lastentarhanopettajalle, jos hän on tiedossa. Uuteen yksikköön ollaan yhteydessä yhteistyössä huoltajien kanssa. Uuden yksikön kanssa voidaan järjestää tiedonsiirtopalaveri, johon vanhemmille tarjotaan mahdollisuus osallistua. Erityislastentarhanopettaja osallistuu palaveriin tarvittaessa.

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 5. kohta

⁵⁴ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 16 ja 17 §

- Alkuperäisen vasulomakkeen lapsen ja huoltajan sivut siirretään paperisena ja sähköinen osio sähköisesti, mikäli lapsi siirtyy Raision kaupungin sisällä kunnallisesta yksiköstä toiseen.
- Lapsen siirtyessä yksityiseen yksikköön tai toiseen kuntaan lapsen vasusta lähetetään kopio ja sähköinen osio tulostettuna uuteen varhaiskasvatyüksikköön tai perhepäivähoidon ohjaajalle.

Lapsen kasvun kansio ja muu pedagoginen dokumentointi, joihin on koottu lapsen taitoja kehitystä kuvaavia dokumentteja, annetaan vanhemmille uuteen yksikköön toimitettavaksi.

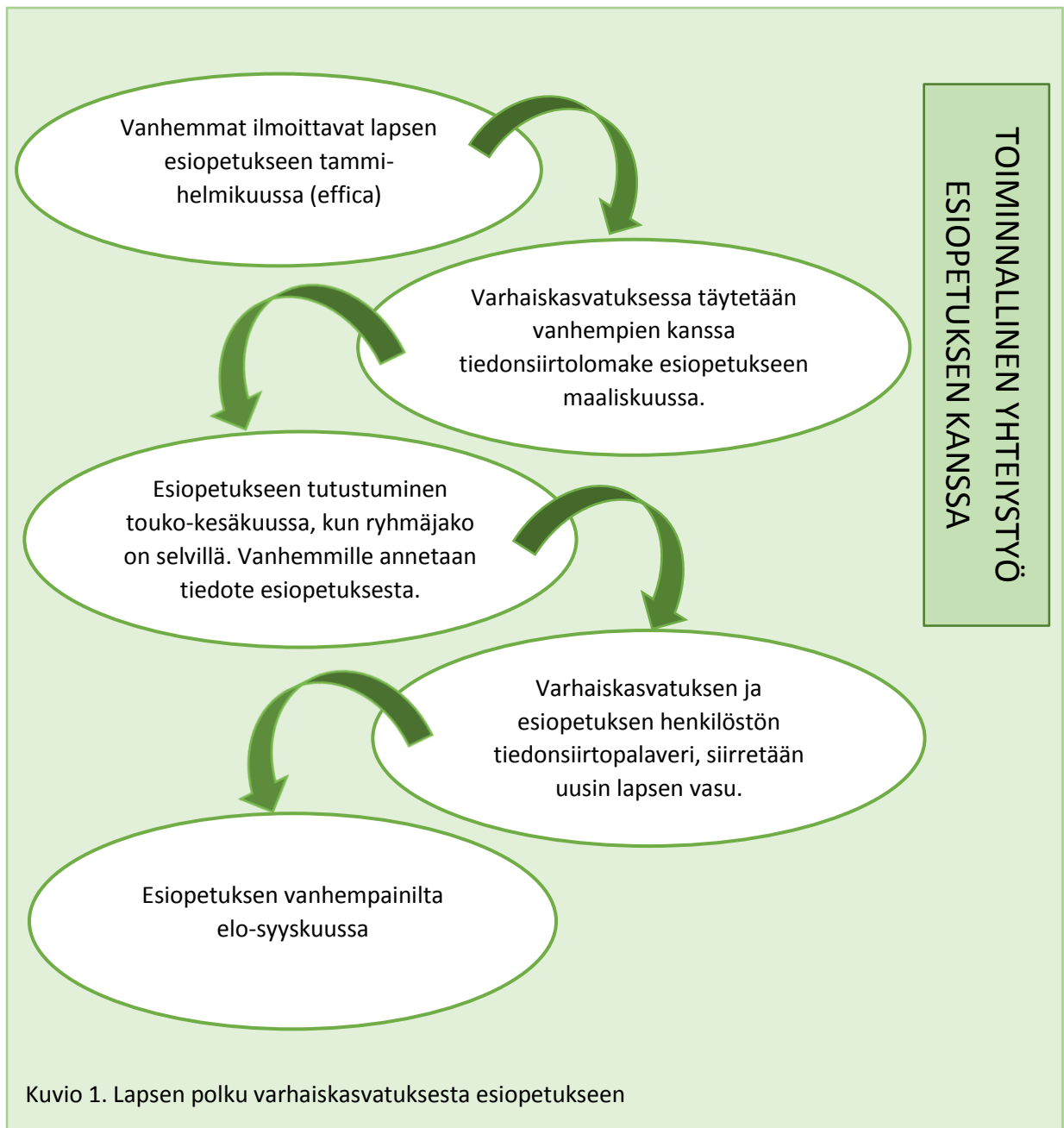
Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen

Kun lapsi siirtyy päiväkotiryhmästä tai perhepäivähoidosta esiopetukseen, vanhemmat täyttävät yhdessä lastentarhanopettajan tai perhepäivähoitajan kanssa tiedonsiirtolomakkeen. Lomake siirtyy huoltajan luvalla esiopetukseen pääsääntöisesti maaliskuun lopussa, kuitenkin viimeistään huhtikuun loppuun mennessä. Mahdolliseen tiedonsiirtopalaveriin tarjotaan vanhemmille mahdollisuus osallistua. Viimeisin lapsen vasu siirretään esiopetukseen sekä kunnallisista että yksityisistä yksiköistä toukokuun lopussa. Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämiseksi on tiedon siirtyminen nivelvaiheissa olennaista. Tiedon siirtyminen tuen aikana on kuvattu tarkemmin luvussa 5.4.

Hyvin suunnitellut ja toteutetut siirtymät esiopetukseen ja sieltä edelleen perusopetukseen tukevat lapsen ehyttä oppimisen polkua. Siirtymisen periaatteet ja käytännöt esiopetuksesta perusopetukseen on kuvattu Raision kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmassa 2016. Valmistavaa opetusta annetaan niille esi- ja perusopetusikäisille maahanmuuttajalapsille, joiden suomen- tai ruotsinkielen taidot eivät ole riittävät perusopetuksen ryhmässä opiskeluun. Raisiossa valmistavaa (valmo) opetusta annetaan Friisilän koulussa, jossa opettajana toimii erityisluokanopettaja. Valmistavan opetuksen laajuus on yksi vuosi ja se on luokkatasoihin sitoutumatonta. Opetuksen tavoitteena on tukea lapsen monipuolista kielen kehitystä sekä integroitumista suomalaiseen kulttuuriin, yhteiskuntaan ja toimintaympäristöön.

5-vuotiaat tekevät toiminnallista yhteistyötä lähiesiopetusryhmän kanssa vähintään kaksi kertaa kevätkauden aikana. Lapsilla on mahdollisuus toimia silloisten esiopetuksessa olevien lasten kanssa yhdessä ja tutustua esiopetuksen oppimisympäristöön. Tavoitteena on edistää lapsen turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia. Henkilöstön välinen yhteistyö edistää lapsen kasvua ja oppimista. Vanhemmat ja lapsi kutsutaan tutustumaan omaan, tulevaan esiopetusyksikköön touko-kesäkuun aikana.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välinen siirtymävaiheen toiminnallinen ja muu yhteistyö kuvataan konkreettisella tasolla ryhmän varhaiskasvatyüksunnitelmassa (Liite 2). Siirtyminen esiopetukseen ja yhteistyö esiopetuksen kanssa on kuvattu polkuna kuviossa 1.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁵⁵, varhaiskasvatuslain⁵⁶ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁵⁷.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁵⁸

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁵⁹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

⁵⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 a, 2 b, 7 a ja 7 b §

⁵⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁵⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 6. kohta

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Yhteisen arvoperustan lisäksi Raisiossa on määritelty viisi arvoa, joita on pohdittu yhdessä henkilöstön kanssa. Arvojen merkityksestä on keskusteltu päiväkotien ja perhepäivähoidon vanhempainilloissa, jolloin vanhemmat ovat saaneet osallistua niiden määrittelyyn.

Lapsen ja lapsuuden kunnioittaminen

Lapsen kunnioittaminen tarkoittaa lapsen arvostamista ihmisenä, jonka kanssa keskustellaan. Lapselle puhutaan ystävällisesti ja hänet otetaan ilolla vastaan. Hänen aloitteitaan, mielipiteitään ja näkemyksiään arvostetaan. Lapsi osallistuu itseään koskevien asioiden päättämiseen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Jokainen saa kasvaa, oppia ja kehittyä omana yksilönään omassa tahdissaan. Leikille annetaan aikaa. Lasta havainnoidaan ja hänen tarpeisiinsa vastataan. Häntä rohkaistaan ilmaisemaan ja tunnistamaan tunteitaan. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että lapsi saa riittävästi kannustavaa palautetta, apua, kosketusta, hellyyttä ja syyliä. Jokaiselle lapselle tarjotaan monipuolista pedagogista toimintaa ja elämää rikastavia kokemuksia.

Kasvuympäristön turvallisuus rakentuu psyykkisistä, fyysisistä, emotionaalisista ja sosiaalisista tekijöistä. Henkilöstön ammattitaito, sensitiivinen läsnäolo, pysyvyys ja riittävyys ovat lähtökohtia turvallisuudelle. Myönteinen vuorovaikutus henkilöstön välillä, henkilöstön ja lasten välillä sekä lasten välillä auttaa rakentamaan ilmapiiriä, jossa jokainen kokee olonsa ryhmän ja yhteisön jäsenenä hyväksytyksi, eikä kiusaamista tai syrjintää sallita. Toiminnan ja siirtymätilanteiden hyvällä suunnittelulla, selkeillä säännöillä, päivärutilla ja rutiineilla vaikutetaan siihen, että kaikilla on hyvä olla ryhmässä. Huumori ja leikkisyys ovat osa turvallista ja lämminhenkistä kasvuympäristöä. Ympäristö tehdään kokeilemista ja oppimista tukevaksi, jossa myös erehtyminen ja eri mieltä oleminen on sallittua. Lapset ovat osallisina kasvuympäristön toiminnallisessa ja esteettisessä rakentamisessa. Lapsia autetaan ja oppimista tuetaan. Pienryhmätoiminta edesauttaa tiiviin ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen syntymistä aikuisen ja lapsen välillä. Fyysisistä turvallisuusasioista jokainen aikuinen kantaa vastuuta ja mahdollisiin puutteisiin tartutaan. Henkilöstön turvallisuusosaamisesta huolehditaan säännöllisillä koulutuksilla.

Turvallinen kasvuympäristö

Luottamuksellinen kasvatusyhteistyö

Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja huoltajat sopivat yhteisestä sitoutumisesta lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen. Keskustelut henkilöstön ja huoltajan kanssa ovat luottamuksellisia. Lapsen päivästä, ilon aiheista ja kokemuksista kertominen huoltajille on tärkeää. Myös lapsen asioita koskevat haasteet ja ongelmatilanteet keskustellaan huoltajien kanssa. Huoltajia tiedotetaan

varhaiskasvatuksen toiminnasta riittävän usein. Pedagogisen dokumentoinnin avulla toimintaa ja lapsen oppimista voidaan tuoda näkyväksi huoltajille. Huoltajien mielipiteitä ja toiveita kuunnellaan ja heille annetaan mahdollisuuksia tuoda niitä esiin. Heidän asiantuntemustaan ja näkemyksiään oman lapsen asioista arvostetaan. Huoltajiin ollaan yhteydessä kasvotusten, mutta myös sähköpostin tai puhelimen välityksellä. Varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa käydään alkukeskustelu ryhmän henkilöstön edustajan ja huoltajan välillä. Keskustelut lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta käydään säännöllisesti ja aina tarvittaessa (kuvataan tarkemmin luvussa 1). Mikäli lapsella on tuen tarvetta, ollaan mahdollisimman nopeasti yhteydessä huoltajiin. Huoltajat ovat tiiviisti mukana moniammatillisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö oppii tuntemaan lasta myös huoltajan kertomien asioiden kautta. Huoltajille pyritään järjestämään tilaisuuksia, joissa he voivat tutustua toisiinsa.

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan kestävä elämäntavan edistäminen. Fyysistä ja psyykkistä terveyttä edistetään kaikessa toiminnassa. Riittävä luontainen ja ohjattu liikkuminen, terveellinen ruoka, lepo ja hyvät käytöstavat kuuluvat varhaiskasvatuksen arkeen. Leikeissä harjoitellaan sosiaalisia taitoja ja eettistä ajattelua.

Aikuisen tehtävä on ohjata ja tukea eettisen ajattelun kehittymistä sekä pohtia lasten kanssa yhdessä erilaisia kysymyksiä oikean ja väärän näkökulmasta. Ympäristön ja luonnon merkitys ja sen puhtauden vaaliminen ovat arvoja, jotka näkyvät jokapäiväisessä toiminnassa. Materiaalien ekologisuuteen, kohtuulliseen kuluttamiseen ja kierrättämiseen sekä veden ja energian kulutukseen kiinnitetään huomiota. Esimerkiksi tavaroiden asianmukainen kohtelu, korjaaminen ja toisilta lainaaminen ohjaavat kohti ekologista elämäntapaa. Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa tutustutaan lähiympäristöön ja sen luontoon kunkin yksikön mahdollisuuksien mukaan. Luontoa tutkitaan ja havainnoidaan, siellä koetaan ja opitaan. Luonnossa ja muussa ympäristössä liikuttaessa kiinnitetään huomiota roskaamattomuuteen, jätteiden lajitteluun ja luonnon uusiutumiseen. Toimiminen yhdessä lapsen kanssa antaa mallin kestäväälle elämäntavalle.

Kestävä elämäntapa

Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus

Ihmisiä tulee kohdella tasapuolisesti, lapsen yksilölliset tarpeet ja perheiden monimuotoisuus huomioiden. Erilaisuus on hyväksyttävää kuten myös se, että erilaiset lapset tarvitsevat erilaista tukea. Lapsella on oikeus ilmaista itseään ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan omia mielipiteitään. Heillä on oikeus olla omia persooniaan ja

määritellä omia kiinnostuksen kohteitaan kulttuuritaustastaan tai sukupuolestaan riippumatta. Aikuiset ovat sukupuolisensitiivisiä ohjatessaan lapsia erilaisiin toimintoihin. Kaikilla lapsilla on oikeus leikkiä kaikenlaisia leikkejä. Jokaisella lapsella on myös oikeus opetella kaikenlaisia taitoja. Lasten kanssa keskustellaan ja sovitaan säännöistä ikätaso huomioiden. Ristiriitatilanteissa kaikkia osapuolia kuunnellaan ja heidän näkökulmansa huomioidaan, kun tilanteeseen etsitään ratkaisua. Vuorovaikutustilanteissa opetellaan sopimista, anteeksipyyttämistä- ja antamista. Aikuinen toimii esimerkkinä ja hänkin voi myöntää olleensa väärässä. Oikeudenmukaisuus ja toisten hyvä kohtelu koskee yhteisön jokaista jäsentä.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohdina ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Lapsen kehittymistä tuetaan hänen omista lähtökohdistaan. Eriyistä huomiota kiinnitetään kannustavan ja rohkaisevan palautteen antamiseen. On lupa kokeilla, erehtyä sekä iloita omista ja toisten onnistumisista. Tunnekokemukset kuten innostuminen, ilo tai jännitys lisäävät oppimista. Samoin liikkumisen, draaman ja monien aistien välityksellä saatu kokemus jää mieleen. Lasten osallistuminen toiminnan suunnitteluun auttaa heitä sitoutumaan yhteiseen tekemiseen. Leikin avulla oppiminen, lasten osallisuus leikkiympäristöjen luomisessa sekä lasten välinen myönteinen vuorovaikutus motivoivat lasta osallistumaan toimintaan. Asioiden tutkiminen ja kokeileminen joko ennalta suunnitellun pedagogisen toiminnan mukaisesti tai tarttumalla spontaanisti lapsia kiinnostavaan asiaan, antaa lapselle mahdollisuuden itse pohdiskella, vertailla ja ratkaista ongelmia. Lapset oppivat itsekkin huomaamaan oppimistaan. Lapsen ajattelun kuunteleminen sekä oikeanlaisten virikkeiden ja välineiden tarjoaminen edistää ilmaisutaidon, luovan ajattelun ja ongelmanratkaisutaitojen kehittymistä.

Lapsen oppimista tuetaan varhaiskasvatuksessa vertaisryhmässä ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Koko Raision kaupungin henkilöstö on sitoutunut pienryhmätoimintaan, jolloin keskustelujen käyminen lasten kanssa, heidän ajatustensa kuuleminen, tarpeiden huomaaminen sekä oppimistilanteiden järjestäminen on mahdollista.

Lapsen oppimisen tukemisen keinoja on pohdittu työyhteisön pedagogisessa palaverissa sekä yksiköiden yhteisissä työpajoissa. Keskustelujen ja henkilöstön omien pohdintojen pohjalta on koottu ajatuksia (kuvio 2), jotka tukevat kasvatushenkilöstön työtä kohti oppimista tukevia työtapoja ja ilmapiiriä.

Kuvio 2. Henkilöstön ajatuksia oppimisesta.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta⁶⁰ sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Arkitoimintapedagogiikka Raision varhaiskasvatuksessa

Pedagogisesti painottuneen kasvatuksen, oppimisen ja hoidon kokonaisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää huomioida arjen tilanteiden hyödyntäminen oppimisen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen kehittämisyöryhmä eli Varke on kehittänyt arkitoimintapedagogiikkaa Raisiossa. Lapsen eheän päivän ja kokonaisvaltaisen kasvun kannalta on olennaista, että ryhmän

⁶⁰ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

henkilökunta tiedostaa eri oppimisen alueiden ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja osaa hyödyntää näitä tavoitteita lapselle luontaisissa ja arkisissa tilanteissa. Varken Arki-julkaisussa (2008) arkitoimintapedagogiikka määritellään seuraavasti: *”Arkitoimintapedagogiikalla tarkoitetaan ruokailun, pukemis- ja riisumistilanteiden, päivälevon, ulkoilun ja hygieniatilanteiden sekä erilaisten siirtymätilanteiden tietoista hyödyntämistä pyrittäessä saavuttamaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvatustavoitteita ja integroitaessa niihin opetussisältöjä.”* Arkitoimintapedagogiikka tulee huomioida päivittäin toistuvissa tilanteissa.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietojaan ja taitojaan, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden toteuttaminen Raisiossa

Tavoitteiden, oppimisen alueiden sekä työ- ja toimintatapojen kokonaisuus on kuvattu luvussa 4.5 samaan tapaan kuin Raision esiopetuksen opetussuunnitelmassa. Tavoitteiden mukainen toiminnan suunnittelu ja toteutunut toiminta kirjataan näkyviin ryhmävasuun. Esimerkit menetelmistä tavoitteiden toteuttamiseksi on kuvattu kunkin laaja-alaisen osa-alueen yhteyteen menetelmälaatikossa. Samat tavoitteet koskevat perhepäivähoidossa olevien lasten osaamista, joten päiväkotien käytössä olevia menetelmiä sovelletaan perhepäivähoidossa.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Tavoitteena on

- jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä
- rohkeus kysyä ja kyseenalaistaa
- käyttää mielikuvitusta ja luovuutta erilaisten ratkaisujen keksimisessä
- kannustaa ponnistelemaan sinnikkäästi asioiden eteen

Menetelmiä

- yhteinen ihmettely, pohdinta ja keskustelu
- kysymysten esittäminen lapsille, lasten kysymyksiin tarttuminen
- lasten ideoiden huomioonottaminen
- pienryhmätyöskentely ja parityöt
- saduttaminen
- liikuntaleikit
- pitkäkestoinen leikki ja monipuolinen leikkiympäristö
- projektityöskentely
- draama, musiikki, improvisointi
- toiminnallinen tekeminen
- tutkiminen
- työskentelyn dokumentointi
- kasvun kansion koonti ja tarkastelu
- elämykset ja monipuoliset kokemukset, kuten oppiminen luonnossa ja juhlat
- arjen pulmien ratkominen ja erilliset pulmatehtävät ja pelit

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelyle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja

Tavoitteena on

- taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä
- taito reflektoida omia arvoja ja asenteita
- taito olla vuorovaikutuksessa ja ilmaista itseään erilaisissa tilanteissa
- ymmärtää ja kunnioittaa omaa ja muiden kulttuurista ja katsomuksellista taustaa

Menetelmiä

- lapset ilmaisevat itseään, suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa
- leikkien rikastaminen, esim. roolileikki matkustamisesta
- perinneleikit, laulut ja lorut
- kirjojen lukeminen ja tutkiminen
- harjoitellaan kertomista ja esittämistä
- saduttaminen
- suomalaisuuteen perehtyminen juhlien ja symbolien avulla
- monikulttuurisuus näkyviin toiminnassa
- YK:n päivän vietto
- erilaiset tavat viettää juhlia ja ruokailla
- draama, nukketheateri
- yhteistyötä parityöskentelynä
- mahdolliset vierailut kirjastoon, konsertteihin ja teatteriin
- isovanhempien päivä
- hyvien tapojen teemaviikot
- lelunäyttely yhteistyössä kotien kanssa

kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Menetelmiä

- arkitoimintapedagogiikka
- lapsen osallistuminen arkisiin töihin
- vaatteiden valinta sään mukaan
- toiminnalliset liikuntatuokiot ja omaehtoinen liikunta
- hellä kannustus omatoimisuuteen
- satuhieronta, rentoutumisharjoitukset
- draama
- keskustelut tunteista, tunnekortit
- turvataitokasvatus
- itsetuntoharjoitukset
- hoiva, syli ja empatia
- isommat lapset auttavat pienempiä
- kaverin kehuminen ja kannustaminen
- päivittäisten toimintojen selkeä struktuuri ja kuvat tukena
- kotipolku kuvina, josta lapsi näkee, milloin hänet haetaan kotiin
- retket lähiympäristöön
- kestävän kehityksen mukainen lajittelu

Tavoitteena on

- itsenäisyyden asteittainen lisääntyminen
- omien tunteiden tunnistaminen ja niiden hallinta
- vastuullisen elämäntavan oppiminen, itsestä ja toisista huolehtiminen

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa

harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja.

Tavoitteena monilukutaidoissa on

- erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taidot
- laaja tekstikäsitys, joka sisältää erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito
- kytkös ajattelun ja oppimisen taitoihin

Tavoitteena tieto- ja viestintäteknologisissa taidoissa on

- niiden mahdollisuuksien ymmärtäminen ja hyödyntäminen arkielämässä
- tuottaa sisältöjä itse tai yhdessä

Menetelmiä

- luetaan satukirjoja ja tietokirjoja
- erilaisista kuvista keskusteleminen
- tiedon etsiminen yhdessä eri lähteistä
- nimen kirjoittamisen mallintaminen
- mainosten, lehtien, esitteiden ja karttojen tutkiminen
- ympäristön sanallisten ja kuvallisten viestien tarkastelu
- postia kuvina ja lyhyinä teksteinä
- digitaalinen viestiminen eri välineillä
- draama ja saduttaminen
- ilmaisun vahvistaminen eri aistein
- videoiminen ja valokuvaaminen
- elokuvat
- erilaisten laitteiden käyttöön tutustuminen
- videohaastattelut
- animaatiot ja niiden tekeminen
- nukketeatteri
- oppimispelit
- luontodokumentin teko ja katselu
- liikennemerkki, symbolit, emoji

Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa,

liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita.

Tavoitteena on

- oikeus tulla kuulluksi ja olla osallisia omaan elämään vaikuttavissa asioissa
- lasten arvostava kohtaaminen, kuuleminen ja aloitteisiin vastaaminen
- sosiaalisten taitojen vahvistuminen
- yhteisten sääntöjen ja sopimusten ymmärtäminen

Menetelmiä

- keskusteleminen pienryhmissä
- yhdessä suunnitteleminen, toteuttaminen ja arvioiminen
- lasten ideat ja toiveet esimerkiksi lasten kokouksissa ja haastatteluissa
- leikkiin ja leikkutilaan vaikuttaminen
- ryhmän omien sääntöjen luominen ja kieltojen karsiminen
- yhteisten sopimusten tekeminen ja toiminnan arvioiminen
- selkeät struktuurit auttavat osallistumisessa ja vaikuttamisessa
- lapsen kehityksen mukainen osallistuminen päätöksentekoon omilla ja yhteisissä asioissa
- hiljaisten lasten kuuleminen
- viikon tähtihenkilön toiveiden ja mielipiteiden kuuleminen

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Toimintakulttuuriin vaikuttaa keskeisesti johtaminen. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiseksi sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että

yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaisuuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁶¹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen

⁶¹ Yhdenvertaisuuslaki 7 ja 8 §

tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

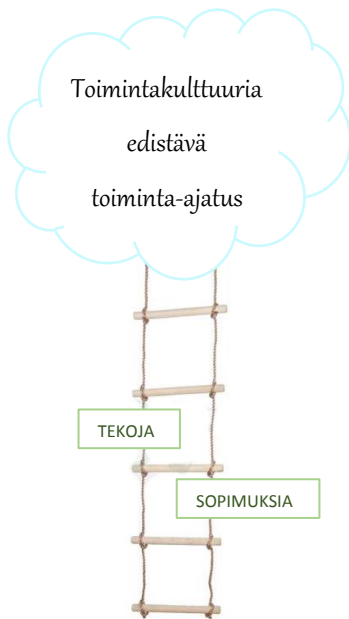
Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Toimintakulttuuria ohjaavat tekijät, arvot, periaatteet ja työtapoja määrittävät rakenteet avataan keskustellen yksiköiden henkilöstön palaverissa. Keskusteluun järjestetään mahdollisuuksia myös yksiköiden yhteisissä tapaamisissa. Päivähoitoyksiköissä on tehtävänä määritellä omaa toimintakulttuuria edistävä toiminta-ajatus. Sen tarkoitus on ohjata toimintaa kohti oppimiseen, vuorovaikutukseen ja leikkiin kannustavaa yhteisöä. Toiminta-ajatus ohjaa myös lapsia, huoltajia ja henkilöstöä osallistavien työskentelytapojen löytämiseen. Toimintaa ohjaavat ratkaisut tulee tehdä pedagogisesta näkökulmasta, vaikka muutkin toimintaa ohjaavat normit täytyy huomioida. Polku kohti toimintakulttuurin muutosta tapahtuu konkreettisten tekojen, sopimusten ja kokeilujen kautta. Toiminta-ajatusta ja sen kehittymistä edistävät toimenpiteet tehdään yhdessä henkilökunnan kanssa näkyväksi yksikön seinälle. Toimintakulttuurin muutosta ja sen vaikutuksia arvioidaan yksikön pedagogisissa palavereissa säännöllisin väliajoin, mutta kuitenkin vähintään kaksi kertaa toimintavuoden aikana. Tiimien toimintaan vaikuttavat asiat kirjataan myös ryhmävasuun.

Ryhmäperhepäiväkotien henkilöstö kehittää toimintakulttuuria perhepäivähoidon ohjaajien johdolla samaan tapaan kuin päiväkodeissa. Perhepäivähoidon toimintakulttuurin muutostarpeet määritellään perhepäivähoidon yhteisissä työilloissa, joita on noin kerran kuukaudessa sekä perhepäivähoidon ohjaajan ja -hoitajan välisissä keskusteluissa. Perhepäivähoidon toimintakulttuuria arvioidaan ainakin kerran toimintakauden aikana. Toimintakulttuurin kehittämiskohteet kirjataan perhepäivähoidon *vuosisuunnitelmaan*.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö⁶². Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

⁶² Varhaiskasvatustilain 2 a 4. kohta ja 6 §

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä luvussa 4 kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Raision varhaiskasvatuksessa huolehditaan oppimisympäristön turvallisuudesta ja monipuolisuudesta. Lapselle annetaan mahdollisuuksia leikkiä, liikkua, tutkia, ilmaista itseään ja toimia aktiivisena jäsenenä erikokoisissa ryhmissä. Raision päiväkodeissa on kehitetty pienryhmätoimintaa ja se on lähtökohtana toiminnan suunnittelulle. Lapsille annetaan säännöllisiä mahdollisuuksia toimia myös isomman ryhmän kanssa. Erilaisia ryhmiä suunniteltaessa huomioidaan lapsen ystävyysuhteet sekä tavat oppia ja osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Kasvua ja oppimista tukevassa ympäristössä on kiireetön, avoin ja rohkaiseva ilmapiiri. Kiireettömässä ympäristössä lapsella on aikaa pitkäkestoiseen leikkiin ja hänellä on mahdollisuus jatkaa samaa leikkiä myöhemmin. Lapset otetaan mukaan oppimisympäristön suunnitteluun ja muokkaamiseen ikätasolle sopivalla tavalla.

Ulkoilmapedagogiikka Raisiossa

Ulkoilmapedagogiikka määritellään opetuksesi, joka tapahtuu päiväkodin tai perhepäivähoidon seinien ulkopuolella. Se voi olla jokin ennalta suunniteltu projekti tai yksinkertaisesti opetustuokion siirtämistä ulos. Pihat, metsät, muu luonto sekä rakennettu ympäristö tarjoavat kokemuksia ja elämyksiä, joiden kautta oppija rakentaa suhdettaan ympäristöön ja itseensä. Raision varhaiskasvatuksen kehittämistyöryhmä Varke valmistelee julkaisua ulkoilmapedagogiikasta, jossa on tutkimustietoa ja käytännön esimerkkejä päiväkodin ja perhepäivähoidon rakennuksen ulkopuolella toteutetusta pedagogisesta toiminnasta.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁶³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

ALKUKESKUSTELU

Huoltajien kanssa käydään alkukeskustelu ennen kuin lapsi aloittaa varhaiskasvatusyksikössä tai perhepäivähoidossa. Keskustelussa vanhemmat kertovat lapsestaan ja henkilökunnan edustaja kertoo varhaiskasvatusyksikön tai perhepäivähoidon tavoista ja käytännöistä. Samalla sovitaan tiedonsiirrosta koskien aikaisempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa, jos sellainen on olemassa. Lapsella ja perheellä on ennen aloitusta mahdollisuus tutustua tulevaan varhaiskasvatusyksikköön, jolloin vanhempi käy lapsen kanssa lyhyillä vierailuilla ryhmässä henkilökunnan kanssa sovitun aikataulun mukaisesti. Perheelle annetaan esite Rasion varhaiskasvatussuunnitelma 2017, jossa kerrotaan tiivistetysti varhaiskasvatuksen tavoitteista, pedagogisen toiminnan sisällöstä sekä yhteistyöstä huoltajien ja muiden tahojen kanssa.

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 14 a § ja Kielilaki (423/2003) 18 §

VASUKESKUSTELU

Varhaiskasvatuskeskustelu käydään vanhempien kanssa ainakin kerran toimintakauden aikana. Keskustelussa käydään läpi lapsen vasuun kirjatut asiat, johon sisältyy lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, varhaiskasvatuksen toiminnalle asetetut lapsen tarpeista lähtevät tavoitteet, mahdollinen tuen tarve sekä lääkehoitosuunnitelma pitkäaikaisen sairauden hoitoa varten. Lisäksi vasukeskustelun yhteydessä käydään Lapsen puheeksi -lomake, joka on laadittu yhteistyössä perhetyön kanssa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuus keskustella lapsen varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista toisenkin kerran toimintakauden aikana, yksiköstä toisen siirtymisen vaiheessa sekä aina lapsen edun sitä vaatiessa. Lapsen näkökulma selvitetään ja huomioidaan keskustelussa mahdollisuuksien mukaan lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Lapsi voi osallistua vasukeskusteluun.

YHTEYDENPITO

Yhteydenpito huoltajien kanssa tapahtuu päivittäisissä kohtaamisissa, tiedotusluontoisissa asioissa sähköpostilla sekä akuuteissa asioissa, kuten lapsen sairastuessa, ollaan yhteydessä puhelimitse tai tekstiviestillä. Lasta koskevat henkilökohtaiset asiat keskustellaan kasvotusten tai puhelimitse. Päivähoitoyksiköissä ja perhepäivähoidossa järjestetään vuosittain vanhempainiltoja, joissa on ajankohtaisia teemoja ja mahdollisuus yhteiseen keskusteluun. Näiden lisäksi yksiköt voivat järjestää toiminnallisia perheiden iltoja tai iltapäiviä, jolloin lapset ovat mukana perheen ja päiväkodin yhteisessä toiminnassa.

OSALLISUUS

Huoltajilla on oltava mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadintavaiheessa huoltajat ovat voineet esittää näkemyksiään varhaiskasvatuksen arvoista ja yhteistyömuodoista. Jokaisessa päiväkodissa ja ryhmämuotoisessa perhepäivähoidossa pohditaan mahdollisuuksia ja tapoja ottaa huoltajia mukaan toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Nämä periaatteet konkretisoidaan yksikön toimintakulttuuria edistävässä toiminta-ajatuksessa (luku 3.1) sekä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa (liite 2). Koko kaupungin tasolla huoltajilta pyydetään arviointia varhaiskasvatuksen laadusta sen eri vaiheissa. Laadunarviointi on kuvattu tarkemmin luvussa 7.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁶⁴.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella⁶⁵. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Yhteistyö kunnan

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 9 ja 11 e §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 9 ja 11 e §

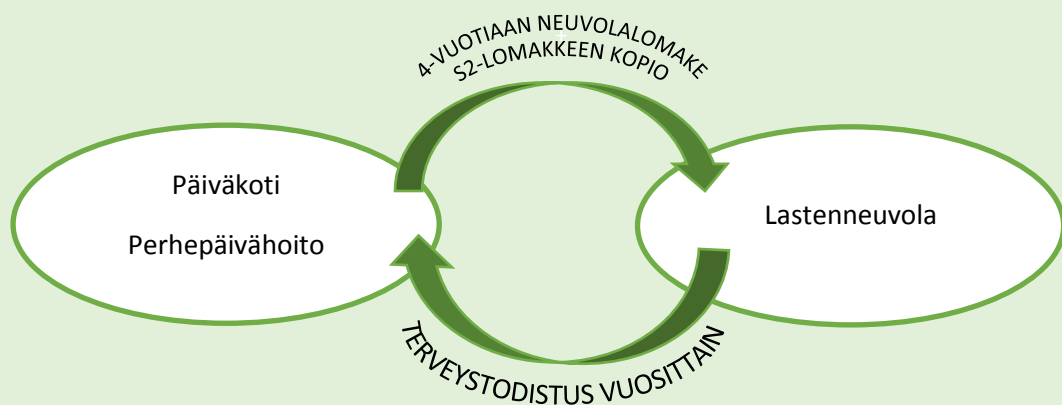
⁶⁵ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009) ja sen muutos (338/2011) 7 §

varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Yhteistyö neuvolan ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa

Ryhmän lastentarhanopettaja laatii yhteistyössä ryhmän muun henkilöstön kanssa arvion 4-vuotiaan laajaa terveystarkastusta varten. Arvioon käytetään 4-vuotiaan neuvolalomaketta. Perhepäivähoidossa lomakkeen täyttää perhepäivähoitaja. Arvioon kirjataan havaintoja lapsen tilanteesta ja selviytymisestä varhaiskasvatuksessa. Suomea toisena kielenä (S2) puhuvien lasten havaintolomakkeeseen liitetään kopio varhaiskasvatuksessa täytettävän suomen kielen oppimisen seurantalomakkeesta. Terveystarkastaja osallistuu yksittäisen lapsen asioita koskeviin palavereihin tarvittaessa. Myös erityislastentarhanopettajat ovat yhteydessä neuvolan terveydenhoitajaan yksittäisen lapsen asioissa. Mikäli lapsi on syntynyt kesäkuukausien aikana, edellisen toimintakauden lastentarhanopettaja laatii arvion varhaiskasvatuksesta lastenneuvolaan varten. Lomake annetaan vanhemmalle toimitettavaksi lastenneuvolaan. Vanhemmat toimittavat neuvolatodistuksen päiväkotiin tai perhepäivähoitoon. Sekä 4-vuotiaan neuvolalomake että neuvolasta toimitettavat terveystodistuksen arkistoidaan varhaiskasvatuksessa.

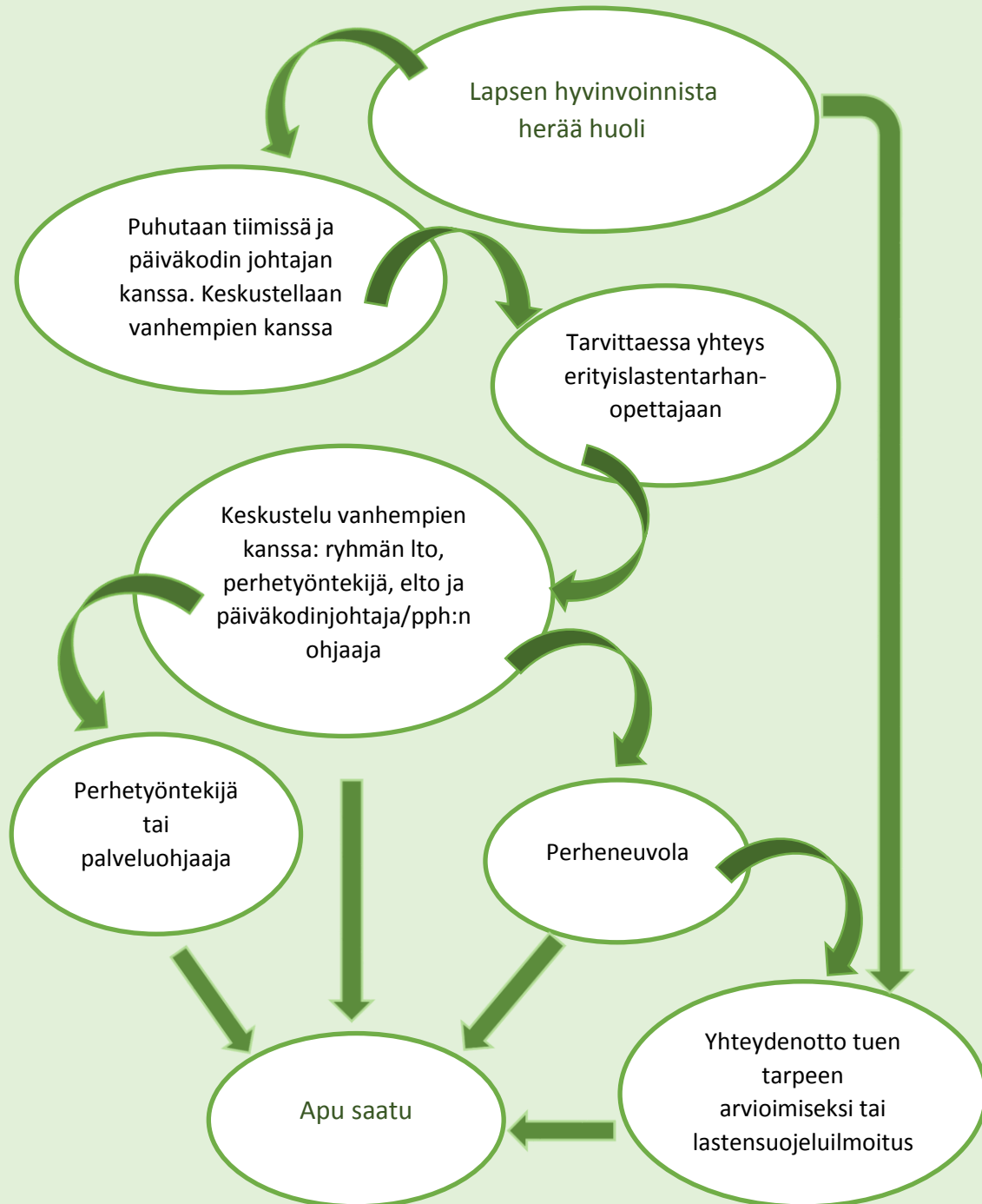
Kehitysneuvolan kanssa tehdään yhteistyötä, mikäli lapsi tarvitsee tukea tai kuntoutusta varhaiskasvatuksessa. Mikäli lapsen kehityksestä on huolta, voidaan lapsi ja hänen huoltajansa ohjata kehitysneuvolan moniammatilliselle yhteisvastaanotolle tai tarvittaessa yksittäiselle terapeutille: toimintaterapeutti, puheterapeutti, fysioterapeutti tai neuvolapsykologi. Kehitysneuvolan työryhmään kuuluu osana myös lääkäri. Varhaiskasvatuksessa yhteistyöstä yksittäisen lapsen asioissa vastaa pääasiassa erityislastentarhanopettaja yhdessä ryhmän lastentarhanopettajan kanssa. Lähetteen kehitysneuvolaan tekee yhdessä vanhempien kanssa erityislastentarhanopettaja, joka on yhteydessä neuvolaan ennen lähetteen tekemistä. Tukea tarvitsevan lapsen polku on kuvattu luvussa 5. Kuviossa 2 on havainnollistettu yhteistyö lastenneuvolan kanssa.

Kuvio 3. Varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan yhteistyö

Yhteistyö perhepalveluiden kanssa

Kuviossa 4 havainnollistetaan toimintamenetelmät, jos lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta herää huoli. Lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvän huolen heräämisestä seuraava prosessi on kuvattu luvussa 5.

Kuvio 4. Toimintatavat silloin, kun lapsen hyvinvoinnista herää huoli

Raisiossa Lapset puheeksi (LP) -keskustelu käydään vasu-keskustelun yhteydessä kerran toimintakauden aikana. Vanhemmat täyttävät lapsen vasun (LIITE 1) LP-osan kotona etukäteen.

Keskustelun aikana lastentarhanopettaja täydentää lomakkeeseen varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulman.

Jokaisella päiväkodilla on oma nimetty perhetyöntekijä. Hänen kanssa sovitaan yksikkökohtaisesti yhteistyön käytänteet tarpeen mukaan. Perhetyöntekijä voidaan pyytää mukaan palaveriin, jos perheen tai lapsen hyvinvoinnista on huolta. Lastensuojelullisissa asioissa voi ottaa yhteyttä suoraan lastensuojelun sosiaalityöntekijään. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena varhaiskasvatukseen tulevalle lapselle laaditaan liite lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Liitteessä kuvataan perheen, lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä.

Yhteistyö liikunta- ja kulttuuritoimen kanssa

Kaupungin varhaiskasvatus tekee yhteistyötä liikuntatoimen kanssa. Tempot ja tohinat on 3-5-vuotialle suunnattu liikunnallinen tapahtuma, jossa on paikallisten urheiluseurojen järjestämiä liikunnallisia toimintapisteitä. Varhaiskasvatuksella on mahdollisuus käydä luistelemassa jäähallissa, jonne on omat vuorot sekä syys- että kevätkaudella. Liikuntahalli on kaupungin varhaiskasvatuksen käytettävissä.

Raision kaupunginkirjasto on päiväkotien ja perhepäivähoidon käytössä.

Ravitsemus- ja siivouspalvelut

Laitoshuoltajat huolehtivat päiväkotien siisteydestä. He toimivat osana päiväkotiyhteisöä ja auttavat tarvittaessa ryhmien lapsia pukeutumisessa.

Raision kaupungin ravitsemuspalveluiden kanssa sovitaan lasten ravitsemukseen ja ruokavalioihin liittyvistä asioista. Raisiossa on keskitetty ruoan valmistus pääsääntöisesti muutaman ison keittiön yhteyteen, mutta joissakin päivähoitoyksiköissä on oma valmistuskeittiö. Ruokalista on yhteinen perusopetuksen kanssa. Perhepäivähoidossa perhepäivähoitajat valmistavat ruoan omassa kodissaan tai ryhmäperhepäiväkodin keittiössä.

Yhteistyö seurakunnan kanssa

Raision seurakunnan kanssa järjestetään yhteistyötä katsomuskasvatuksessa. Jokaisella kunnallisella päivähoitoyksiköllä on yhteistyöstä vastaava yhteistyöhenkilö. Seurakunnan lastenohjaajat toimivat yhteistyössä päiväkotien ja perhepäivähoidon kanssa toimien oman katsomuksensa asiantuntijoina. Yhteistyö sisältää retkiä seurakunnan tiloihin ja seurakunnan lastenohjaajan vierailuja päiväkodeissa. Päiväkodeilla ja perhepäivähoidolla on mahdollisuus kutsua seurakunnan työntekijä esimerkiksi ryhmään käsittelemään lapsia puhututtavia asioita yhdessä kasvatushenkilöstön kanssa. Katsomuskasvatuksen sisältö on kuvattu luvussa 4.5. Oppimisen alueet. Puistotoiminta ja perhekerho järjestetään kaupungin ja seurakunnan yhteisenä toimintana, josta kerrotaan luvussa 2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 5). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 5. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten

varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Pedagogisen toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin periaatteet

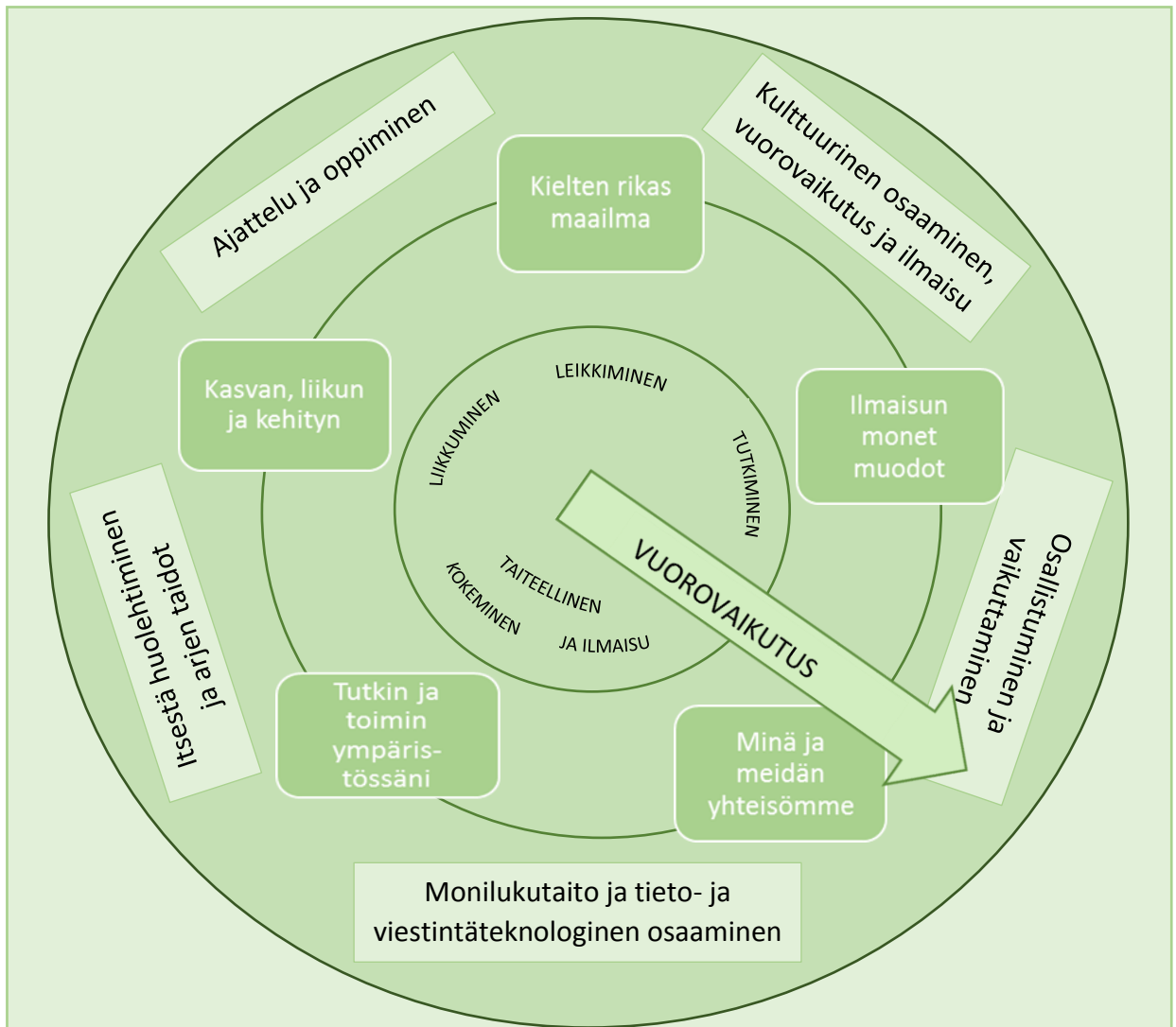
Pedagogisen toiminnan keskiössä on lasten ja henkilöstön vuorovaikutus ja toiminta. Henkilöstön osaaminen, ajankohtainen tieto ja ammatillisuus edistävät lapsen oppimista ja hyvinvointia. Hyvä suunnittelu, jatkuva pedagogisen toiminnan arviointi sekä tilan antaminen lasten tarpeille ja aloitteille näkyvät toiminnan laadussa. Varhaiskasvatussuunnitelman konkreettiset tavoitteet ja toteuttaminen kuvataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa (LIITE2). Ryhmävasussa kuvataan seuraavat asiat

- Vuorovaikutus ja osallisuus ryhmässä
- Oppimisympäristöt ja ulkoilmapedagogiikka
- Leikki
- Arkitoimintapedagogiikka
- Monipuoliset työtavat ja pienryhmätoiminta
- Pedagoginen dokumentointi
- Kehityksen ja oppimisen tuen järjestäminen
- Yhteistyö huoltajien kanssa
- Monialainen yhteistyö
- Yhteistyö esiopetuksen kanssa siirtymävaiheessa

Ryhmävasussa kuvataan edellisten pedagogisten toimintaperiaatteiden lisäksi toimintasuunnitelma ja toiminnalle asetetut tavoitteet. Tavoitteissa huomioidaan laaja-alaiselle osaamiselle perusteissa asetetut tavoitteet. Suunnitelmien rinnalla dokumentoidaan toteutunutta toimintaa. Siinä huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet, aloitteet ja tarpeet paremmin kuin tarkasti etukäteen tehdyssä suunnitelmassa. Sisällöt tarkentuvat ja määräytyvät teema- ja projektityöskentelyn eli pedagogisen prosessin aikana. Käytännön pedagogisessa työssä henkilöstön suunnittelema toiminta, lapsista lähtevä toiminta sekä lasten ja henkilöstön yhdessä ideoima toiminta vuorottelevat. Keskeistä prosessissa on jatkuva havainnointi, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen. Ryhmävasussa tehdään, muun dokumentoinnin rinnalla, pedagogiset arvot ja tavoitteet näkyviksi. Siten myös huoltajat saavat tietoa muustakin kuin arjessa näkyvästä toiminnallisesta tasosta.

Työtapojen valintaa määrittää lapsiryhmän ikärakenne ja lasten luontaiset tavat työskennellä. Toiminnan monipuolisuuden varmistamiseksi on hyvä ottaa käyttöön mahdollisimman vaihtelevia tapoja työskennellä. Liikunnan ja erilaisten taiteellisen ilmaisujen muotojen ottaminen mukaan työskentelymenetelmiin lisäävät lasten oppimista ja motivaatiota osallistua yhteiseen tekemiseen. Leikki, eläytyminen ja positiiviset tunnekokemukset tulee huomioida jo toiminnan suunnitteluvaiheessa. Lämmin ilmapiiri ja vuorovaikutus ryhmässä ovat edellytys yhteisölliselle oppimiselle, jossa jokainen lapsi saa olla vaikuttamassa asioihin.

Kuviossa 6 on esitetty oppimisen alueiden, laaja-alaisen osaamisen sekä toimintatapojen kokonaisuus, joka näkyy päällekkäisinä tavoitteina, sisältöalueina ja työskentelytapoina. Kehät muodostavat kiekkoja, joita voi pyöryttää molempiin suuntiin. Ulkokehällä on laaja-alainen osaaminen, keskimmäisellä kehällä oppimisen alueet ja sisimmällä kehällä on työskentelytavat. Kaiken toiminnan läpäisee ryhmän jäsenten välinen vuorovaikutus.

Kuvio 6. Oppimisen alueet, laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja toimintatavat

Arviointi tapahtuu jatkuvana toiminnan toteuttamisen ja suunnitelmien tekemisen vuorotteluna. Tiimipalaverissa suunnitellaan tulevaa toimintaa arvioiden lasten taitoja, tarpeita ja kiinnostusta käsittelyssä olevia asioita kohtaan. Toimintakauden päätteeksi toimintaa arvioidaan kokonaisuutena erillisten arviointikysymysten avulla. Arviointia on kuvattu tarkemmin luvussa 7.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

Varhaiskasvatuksessa edellytetään pedagogista dokumentointia varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen menetelmänä. Ration varhaiskasvatussuunnitelman jalkauttamisen aikana panostetaan pedagogiseen dokumentointiin liittyvään osaamiseen sekä pedagogisten asiakirjojen sisältöihin ja kirjauksiin liittyviin koulutuksiin. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällön kirjauksiin, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan sekä pedagogisen toiminnan laadun arviointiin. Henkilöstön käytössä on lasten taitoja ja tarpeita arvioivia havainnointityökaluja, jotka suuntaavat lapsen vahvuuksien ja tarpeiden huomaamista, sekä pedagogisen toiminnan tavoitteiden asettamista. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma toimii kehkeytyvän opetussuunnitelman tavoin, jolloin toiminta ja sen tavoitteet suunnitellaan riittävän väljästi. Siten voidaan huomioida toimintahetken tai pitkäkestoisen projektin tai teeman aikana ilmenevät lasten tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Toteutunut toiminta ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta kirjataan suunnitelman toteutumaosioon.

Dokumentointi tapahtuu esimerkiksi kuvaamalla projektien eri vaiheita ja kirjaamalla havaintoja lasten tarpeista ja aloitteista. Yksiköissä sovitaan, miten dokumentoitu aineisto saadaan näkyville. Ryhmän projekteista voi koostaa erilaisia kuvasarjoja teksteineen tai tulostaa kuvia työskentelyn etenemisestä esimerkiksi ryhmän tilojen seinälle tai tasoille. Dokumentointia hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja toiminnan näkyväksi tekemisessä. Keskeistä on lapsen osallisuus sekä lasten vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden huomioiminen. Tavoitteena on dokumenttien käyttö lasta, perhettä ja työntekijöitä voimaannuttavasti ja positiivista vuorovaikutusta vahvistavasti, jolloin huomioidaan myös dokumentoinnin eettiset seikat. Varhaiskasvatuksessa luodaan edellytyksiä ja tapoja kerätä erilaisia dokumentteja sekä tutustutaan

eri välineiden käyttöön ja työympäristöihin. Henkilöstöä koulutetaan pedagogisen dokumentoinnin sisältöihin ja niissä tarvittavien laitteiden käyttöön.

Pedagogisen dokumentoinnin yhtenä välineenä on lapsen kasvun kansio, johon kootaan yhdessä lapsen kanssa hänen kasvuaan ja oppimistaan kuvaavia dokumentteja. Piirrookset, tarinat, valokuvat ja muut dokumentit ovat lapsen saatavilla. Niiden avulla voidaan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa keskustellen havainnoida konkreettisia merkkejä lapsen kiinnostuksista, kokemuksista ja kehityksestä eri osa-alueilla. Dokumentointia tehdään tämän lisäksi myös digitaalisessa muodossa, jolloin mahdollistuu erilaisten projektien ja lapsen oppimisprosessien dokumentointi esimerkiksi valokuvaamalla tai videokuvalla. Tallentamisen tavoista sovitaan Raision kaupungin yksiköissä yhteisesti.

Kuvio 7. Pedagoginen dokumentointi

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Työtapoja tarkennetaan ja konkretisoidaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa ainakin toiminnallisuuden ja pienryhmien toimimisen näkökulmasta. Toiminnallisuudessa huomioidaan

lapsen tarve riittävään liikkumiseen myös ohjatun liikunnan ja ulkoilun lisäksi. Tutkiminen on lasta aktivoiva tapa tutustua asioihin ja ilmiöihin, ratkaista ongelmia ja tehdä päätelmiä. Lapsen luovuudelle annetaan tilaa ja aikaa riittävästi sen sijaan, että aikuinen ohjaisi aina valmiin mallin tai ohjeen mukaisesti. Lapsen tapaa ilmaista itseään monipuolisesti tuetaan tarjoamalla erilaisia materiaaleja ja ohjaamalla erilaisten välineiden ja työtapojen käyttöön. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen oikeuteen leikkiä ja käyttää mielikuvitustaan. Työtapojen valinnassa huomioidaan ryhmän lasten ikärakenne. Eri-ikäisten lasten kanssa voidaan samassakin ryhmässä tai pienryhmässä käyttää erilaisia työtapoja huomioiden lasten sen hetkiset taidot ja kiinnostus uusien taitojen oppimiseen.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan määritellään keinoja, joilla lasten mahdollisuuksia leikkiä ja leikkitaitoja kehitetään. Pienet lapset päättävät itse, mistä leikki alkaa ja mihin se päättyy. Leikin kulkua ja yhteisessä leikissä tarvittavaa neuvottelutaitoa opitaan leikkimällä yhdessä taitavamman kanssa. Aikuisen osallistumista leikkiin määrittää lasten leikkitaitojen ja vuorovaikutustaitojen taso. Aikuisen läsnäolo leikissä antaa mahdollisuuksia havaita lapsen vahvuuksia ja tarpeita sekä tukea lapsen kehittyviä taitoja. Se myös lähentää suhdetta lapsiin ja parhaimmillaan tuottaa iloa kaikille leikkiin osallistuville. Leikin rikastuttaminen välineistöllä, mielikuvituksella ja positiivisella jännityksellä tarjoaa mahdollisuuksia syventyvään, pitkäkestoiseen ja riemulliseen leikkiin. Leikkiympäristöjä rakennetaan ja uudistetaan lasten tarpeiden mukaisesti. Ryhmissä kiinnitetään tietoisuutta huomiota niihin tapoihin ja ehtoihin, joilla lapset saavat päättää leikistään sekä erilaisten sääntöjen tarpeellisuuteen leikin kehittymisen näkökulmasta. Jotta jokainen lapsi pääsee osallistumaan yhteiseen leikkiin ja vaikuttamaan leikin sisältöön, täytyy henkilöstön havainnoida lasten leikkiä ja omaa toimintaansa leikin ohjaamisessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja ehytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁶⁶ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Ehytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

⁶⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

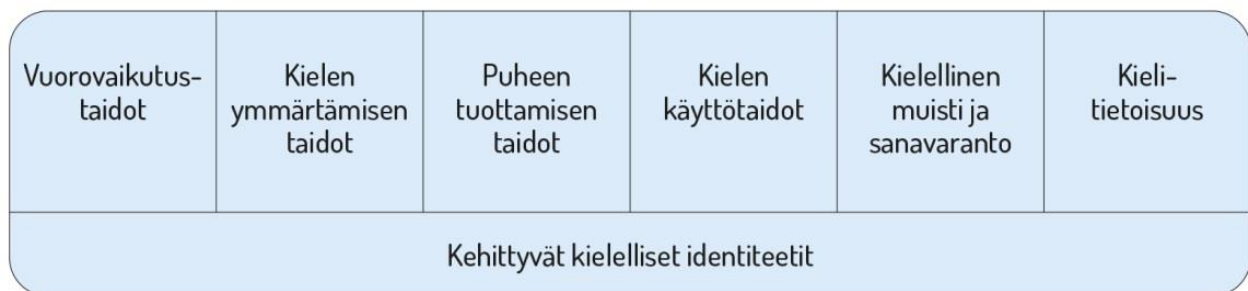
Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 8. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisesti kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Kielen kehitystä tukeva toiminta

Oppimisympäristössä huomioidaan lapsen mahdollisuudet kuulla rikasta puhetta sekä tutustua kirjoitettuun kieleen. Sanoja ja kirjaimia on eri tiloissa esillä. Tekstiä ja kuvia sisältäviä kirjoja on lasten saatavilla. Satujen lukeminen, lorut, riittäminen, laulujen sanat ja rytmi, lasten omat tarinat sekä vuorovaikutuksellinen leikki tukevat lapsen kielen kehitystä. Lapsen omaan nimeen tutustutaan puhutussa ja kirjoitetussa muodossa. Isompien lasten kanssa myös oman nimen kirjoittamista harjoitellaan. Ryhmässä tutustutaan läsnä oleviin vieraisiin kieliin, jonka tarkoituksena on oppia kunnioittamaan muita kieliä ja arvostamaan omaa äidinkieltä.

Ympäristöä ja toimintaa kuvailemalla sekä havaittavia tunnetiloja sanoittamalla tuetaan lapsen mahdollisuuksia ymmärtää ja ilmaista omia tunteitaan, näkemyksiään, ajatuksiaan ja aikomuksiaan. Henkilöstön sensitiivinen läsnäolo keskustelutilanteissa mahdollistaa lasten kuulluksi tulemisen ja viestiin vastaamisen tarkoituksenmukaisesti. Henkilöstö toimii mallina lapsille kielen käytön tavoista erilaisissa tilanteissa. Raisiossa arkitoimintapedagogiikan mukainen tietoinen kielen monipuolinen käyttö päivittäin toistuvissa tilanteissa tukee lapsen sanaston ja kielen tilannesidonaisuuden ymmärtämisen kehittymistä.

Suomi toisena kielenä

Raisiossa on julkaistu Monikulttuurisuuden käsikirja varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen vuonna 2012. Se sisältää käytännönläheisiä työkaluja monikulttuuristen lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelemiseen Raision kaupungin yksiköissä. Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, on tärkeää kertoa perheelle suomalaisen varhaiskasvatuksen sisällöistä, tavoitteista ja käytännöistä. Monikulttuurisuuden käsikirjassa on käytännön vinkkejä sekä erilaisia mittareita ja seurantakaavakkeita, joiden avulla voidaan tukea monikulttuurisen lapsen kehitystä ja oppimista. Lapsen kulttuuria ja äidinkieltä arvostetaan ja vanhempien kanssa keskustellaan sen merkityksestä

lapsen identiteetin ja tunneilmaisun kehittymisen kannalta. Lapsen oma kulttuuri ja kieli saa näkyä varhaiskasvatuksen arjessa.

Kaikissa arjen tilanteissa henkilöstön tulee kiinnittää huomiota omaan ilmaisuun ja sanaston käyttöön. Uudet käsitteet tulevat lapselle tutuiksi pikkuhiljaa. Rutiinien merkitys korostuu suomen kieltä opettelevilla lapsilla. Kielen omaksuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa suomen kieltä äidinkielenään puhuvien lasten ja aikuisten seurassa arjen tilanteissa. Toimiminen pienryhmissä ja Suomi toisena kielenä -kielipajoissa auttaa henkilöstöä huomioimaan monikulttuuristen lasten tarpeita ja arvioimaan heidän suomen kielen todellista tasoa. Suomi toisena kielenä -seurantalomake täytetään lapsen vasun liitteeksi.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehoillisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisiä kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Musiikillinen kasvatus tukee lapsen luovuuden ja ilmaisun kehittymistä. Musiikkia kuunnellaan, tunnetaan, esitetään ja luodaan. Laululeikit sekä eläytyvä liikkuminen ja tanssi musiikin rytmissä ovat luontaisia tapoja oppia laulujen sanoja, musiikin rytmiä, voimakkuutta, kestoja ja melodiaa. Musiikkikasvatus on moniaistista ja kokonaisvaltaista. Rytmisoittimien käyttö auttaa erilaisten äänimaisemien tuottamisessa. Myös erilaisten melodiasoittimien kokeileminen ja käyttö laulujen säestyksessä rikastaa lasten kokemusta musiikista. Musiikkikasvatuksessa huomioidaan myös se, että musiikista nauttiminen on subjektiivinen kokemus ja jokaisella on oikeus omaan musiikkimakuun. Lapsen tarpeelle esittää omaa musiikkia tai tulkintoja annetaan tilaa ja aikaa. Kokeiluista ja onnistumisista palkitaan positiivisella palautteella, jolloin tuetaan lapsen musiikillista itsetuntoa. Myös musiikkia voidaan dokumentoida videokuvaamalla tai äänittämällä, jolloin lasten ja huoltajien kanssa voidaan palata iloa ja onnistumisia tuottaneisiin hetkiin.

Kuvallinen ilmaisu on lapsilähtöistä, jolloin lapsen tapa olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa pääsee esiin. Lapsi tekee luovia ratkaisuja aistihavaintojensa pohjalta. Taiteellinen toimijuus on lapselle luontaista, koska hänellä ei ole vielä paljoa aiempaa kokemusta ja tietoa, joka määrittäisi tekemistä. Kuvataiteessa voi joskus olla lopputulosta tärkeämpää lapsen kokemus ja mielikuvituksellinen leikki. **Sanallinen ilmaisu** yhdistyy kuvalliseen ilmaisuun esimerkiksi lapsen piirtäessä samalla, kun hän kertoo tarinaa piirroksen tapahtumista. Myös **kehollinen ilmaisu** voi olla läsnä lapsen kertoessa piirtämäänsä tarinaa. Sanallinen ilmaisu voidaan dokumentoida muun muassa saduttamalla, jolloin lapsen tarina kirjoitetaan sanatarkasti paperille. Tarinaan voidaan yhdistää esimerkiksi kuvitus tai siitä voidaan kehittää näytelmä tai nukketeatteriesitys. Lapsi saa siten kokemuksia oman luovuuden arvostamisesta ja monipuolisista ilmaisun mahdollisuuksista. Yhdessä tekeminen ja yhteiset taideprojektit edesauttavat uuden oppimista ja mahdollistavat vertaisryhmän yhteiset kokemukset ja elämykset. Lapsi ilmaisee taiteen kautta tunteitaan ja ajatuksiaan. Luova

ilmaisu ja tulkinta ilman vaatimusta siitä, että lopputulos näyttää ennalta määrätyn näköiseltä, on tärkeää. **Käsityöllisessä ja kuvallisessa** toiminnassa huomioidaan lapsen omat ideat ja tarve toteuttaa suunnitelmiaan. Käsitys itsestä suhteessa ympäristöön ja omien mielikuvien tekeminen näkyväksi auttavat lasta rakentamaan minäkuvaansa. Varhaiskasvatuksessa tehdään käsitöitä, askarteluja, piirroksia ja maalauksia erilaisista materiaaleista ja erilaisilla välineillä. Lapsen ikä, taidot ja kiinnostuksen kohteet huomioidaan toteutettavia töitä suunniteltaessa. Aikuisen suunnittelemien töiden ja työvaiheiden avulla lasta voidaan opettaa käyttämään eri tekniikoita ja välineitä luovasti ja turvallisesti. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että materiaaleja ja välineitä on monipuolisesti lasten käytettävissä.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena

ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Eettinen kasvatus on osa varhaiskasvatuksen arkea, jossa tulee vastaan monenlaisia pohdintoja oikeasta ja väärästä. Nämä hetket ovat luontaisia tapoja jäädä miettimään eettisiä valintoja. Kuitenkin eettinen kasvatus on myös ennalta suunniteltua ja lasten tarpeet huomioivaa opetusta, jossa voidaan hyödyntää tarinoita, draamakasvatusta sekä sosiaalisia ja tunnetaitoja kehittäviä materiaaleja. Lasten kanssa mietitään yhdessä ryhmän sääntöjä, jotka auttavat toimimaan yhdessä vastuullisesti, toisia arvostaen ja kunnioittaen. Ristiriitoja ratkotaan lasten kanssa yhdessä, jolloin oikea ja väärän erottaminen tapahtuu aikuisen tuella. Henkilöstö ohjaa lapsia huomioimaan omia ja muiden lasten vahvuuksia ja hyviä puolia, jolloin jokainen saa vahvistusta omalle itsetunnolle ja identiteetin kehittymiselle.

Raision päiväkotien ja perhepäivähoidon **katsomuskasvat**uksessa huomioidaan kaikki ryhmän lasten katsomukset siten, että arvostus perheiden katsomusta kohtaan välittyy keskusteluissa ja järjestettävässä toiminnassa. Lasten kanssa keskustellaan heitä askarruttavista kysymyksistä ja tarvittaessa aiheisiin palataan myöhemmin. Lapsiryhmässä läsnä oleviin katsomuksiin liittyviin juhliin ja perinteisiin perehdytään yhdessä. Näissä tilanteissa voidaan hyödyntää saatavana olevan kirjallisuuden ja muun materiaalin lisäksi perheiden ja eri uskontojen asiantuntijoiden tietämystä. Katsomuskasvatuksen tarkoituksena on lisätä tietoa, ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta erilaisia katsomuksia kohtaan.

Raision kaupungin varhaiskasvatuksen ja seurakunnan välinen yhteistyö on osa yleissivistävää opetusta, jossa tutustutaan evankelis-luterilaisen kirkon perinteisiin ja juhliin kuten kastejuhlaan, häihin ja hautajaisiin. 3-5-vuotiaille järjestetään keväisin seikkailullinen hautausmaakerros. Myös muut projektiluontoiset yhteiset tapahtumat ovat mahdollisia. Nämä toimintamuodot on suunniteltu siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus tutustua seurakuntaan yhtenä oppimisympäristönä ilman uskonnon harjoittamiseen liittyviä elementtejä. Perinteinen joulukirkko ja pääsiäisvaellus järjestetään seurakunnan tiloissa vuosittain. Ne eivät kuitenkaan korvaa esimerkiksi päiväkodin joulujuhlaa. Niille lapsille, jotka eivät osallistu seurakunnan uskonnollisiin tilaisuuksiin, järjestään päiväkodeissa niiden aikana toimintaa, joka tukee kulttuurisen osaamisen ja eettisen kasvatuksen tavoitteita. Jouluu ja pääsiäiseen juhlanä tutustutaan osana päiväkotien ja perhepäivähoidon toimintaa. Yhteistyömuodoista ja sisällöistä tiedotetaan huoltajia toimintakauden alussa ja heidän kanssaan sovitaan lapsen osallistumisesta seurakunnan kanssa yhteisesti järjestettävään toimintaan.

Lähiyhteisöön tutustutaan lapsen oman perheen, läheisten, varhaiskasvatusympäristön sekä mahdollisten harrastusten kautta. Lapsen käsitystä itsestään lähiyhteisön jäsenenä tuetaan keskustelujen, kertomusten, valokuvien ja piirrosten avulla. Esimerkiksi lasten kotona vieraileva leluhahmo ja reissuvihko ovat yksi keino tuoda lapsen kotiympäristöä tutuksi ryhmän muille lapsille. Myös erilaiset lasten kanssa ryhmässä tehdyt postit perheille edesauttavat lapsen tärkeimpien

kokemusten viemistä koteihin. Lapselle annetaan mahdollisuus tuoda kotoa esineitä ja kuvia, joiden avulla hän voi kertoa omasta kodistaan. Perheille voidaan järjestää toiminnallisia hetkiä varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Lapsen omien isovanhempien tai muiden vanhempaa ikäpolvea edustavien vierailut tai kertomukset tuovat mahdollisuuksia tutustua menneen ajan elämään ja lapsuuteen. Varhaiskasvatuksessa on mahdollisuus tutustua kotiseudun historiaan ja kulttuuriperintöön esimerkiksi tekemällä retkiä Raision alueella. Retkien ja valokuvien avulla tutustutaan nykyiseen raiiolaiseen ympäristöön lapsia kiinnostavista näkökulmista. *Museokeskus Harkko* järjestää pyydettyä toiminnallisia tutustumishetkiä esimerkiksi kivi- tai rautakauden aikaiseen elämään. Erilaisten projektien ja roolileikkien avulla voidaan lasten kanssa pohtia mielikuvia tulevaisuudesta lapsen omasta tai lähiyhteisön näkökulmasta. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi piirtää, askarrella, rakentaa tai tehdä tarinaa tulevaisuuden ”minästä” tai omasta elinympäristöstä.

Lapsi on aktiivinen toimija, joka tuo omia kiinnostuksen kohteita osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Kiinnostuksen kohteet saavat näkyä **mediakasvatuksessa**, jossa teemat voidaan tuoda lähelle lapsen maailmaa ja nykyistä lastenkulttuuria. Mediasvatuksen tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia ja taitoja mediakulttuurin keskellä elämiseen. Lapset oppivat vähitellen kuuntelemaan, katsomaan ja tulkitsemaan median sisältöjä. Ryhmässä voidaan pohtia yhdessä, miltä jokin kuultu tai nähty sisältö tuntui, mitä siitä voi päätellä tai voiko havaittu asia olla totta. Median sisältöjen tuottaminen esimerkiksi videon tai animaation tekemisen avulla antaa lapselle taitoja ymmärtää, että ne ovat ihmisten tekemiä ja että niiden avulla voidaan vaikuttaa siihen, miltä jokin asia tai tapahtuma saadaan näyttämään. Lapset saavat erilaisten mediasisältöjen tuottamisesta iloa ja hyötyä saamalla keinoja ilmaista itseään luovasti. Median käytön harjoittelussa opetellaan laitteiden teknisten puolien lisäksi niiden turvallista ja kohtuullista käyttöä sekä mediavälineiden tuomaa hyötyä ihmisten välisessä viestinnässä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havaintoja ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään

mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapaa kasvamisesta sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Matemaattinen ajattelu kehittyy jokapäiväisten kokemusten kautta. Lapset kiinnittävät huomiota ympäristössä olevien esineiden vertailuun, luokitteluun, säännönmukaisuuksiin ja erilaisiin muotoihin. Nämä toiminnan kautta hahmottavat suhderekäsitteet ja muotojen ulottuvuudet ovat tärkeä pohja muiden matemaattisten taitojen kehittymiselle. Matemaattisten käsitteiden tietoinen käyttäminen osana leikkejä, opetusta ja arkitoimintoja antavat lapselle kokemusta käsitteiden todellisista merkityksistä ennen kuin siirtytään kaksiulotteiseen tai abstraktimpaan matematiikkaan. Lukumäärien tarkastelu, lukujonojen luettelu sekä esineiden ja kuvien yksi yhteen laskeminen pienillä lukumäärillä suuntaavat lapsen kiinnostusta matemaattiseen maailmaan. Mikäli lapsi ei oma-aloitteisesti ole kiinnostunut vertailemaan asioita niiden ominaisuuksien perusteella tai myöhemmin kiinnitä huomiota lukumääriin, tulee häntä aktiivisesti ohjata ja motivoida siihen. Oppimisympäristö tulee rakentaa siten, että lapset voivat saada kokemuksia matemaattisista ilmiöistä ja käsitteistä. Henkilöstön tapa puhua lapsen huomiota ohjaavasti, erilaiset lukusanoja ja vertailua sisältävät sadut, lorut ja pelit sekä lukumäärän havainnollistaminen esineillä, kuvilla tai äänillä vahvistavat lapsen lukukäsitteen ymmärtämistä.

Ympäristökasvatusta toteutetaan päiväkotien ja perhepäivähoitajien lähiympäristössä ja retkillä eri kohteisiin. Lasten kanssa tarkastellaan ja vertaillaan, miten metsä ja muu luonto ympäristönä eroaa rakennetusta ympäristöstä. Tutustuminen sekä luontoon että rakennettuihin ympäristöihin

rikastuttaa lapsen tietoja ja asenteita erilaisia ympäristöjä kohtaan. Ympäristökasvatuksen työtapana on tutkiva ja eri aistit huomioiva. Toiminta erilaisissa ympäristöissä sekä toiminnan kokemuksellisuus ja elämyksellisyys vahvistavat lapsen henkilökohtaista suhdetta ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa annettu malli siitä, miten luonnon monimuotoisuutta ja puhtautta vaalitaan ja arvostetaan, tulisi välittyä lapsille oikeaksi ja miellyttäväksi tavaksi toimia. Ympäristön tutkimisessa kuunnellaan lasten kokemuksia ja kysymyksiä sekä havainnoidaan heitä kiinnostavia asioita. Luontoon liittyvät ilmiöt ovat usein lapsia kiehtovia, joten niistä aiheista voi helposti saada aikaan pitkäkestoisia projekteja, joihin yhdistyy luontevasti elementtejä oppimisen eri alueilta. Lapsen ympäristön hahmottamista voidaan edistää ja lähiympäristöä voidaan tehdä tutuksi esimerkiksi valokuvasuunnituksen tai kuvitetun kartan avulla. Ympäristötaiteeseen, ympäristön rakentamisen suunnitteluun tai materiaalien lajitteluun liittyviin tehtäviin voidaan liittää eettisiä, esteettisiä ja ekologisia pohdintoja. Suunnitelmallinen dokumentointi ja arviointi tukevat lapsen oppimista myös ympäristökasvatukseen liittyvissä teemoissa.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on, että lapset oppivat ymmärtämään ihmisten rakentamaa teknologista maailmaa ja teknologiaa ihmisten apuna. Olennaista kasvatuksessa on teknologian turvallinen käyttö, erilaisten välineiden ja järjestelmien toimintatavat sekä materiaalien ominaisuudet ja käyttötarkoitukset. Teknologia avautuu pienille lapsille konkreettisten esimerkkien ja aikuisen mallin välityksellä. Ympäriällä olevien ihmisten käyttämän puheen kautta lapset saavat mallia, miten eri laitteisiin ja välineisiin tai energian kulutukseen voi suhtautua. Isompien lasten kanssa voidaan teknologiaa tutkia tarkemmin ja keskustella yhdessä siitä, mitä varten erilaiset ympäristön esineet ja tekniikat ovat olemassa ja miten ne auttavat ihmistä ja luontoa. Itse tutkimalla ja kokeilemalla, tarkkailemalla ympäristöä lapset oppivat parhaiten. Teknologiset tiedot, taidot ja asenteet auttavat heitä toimimaan kokeilevasti, luovasti, vastuullisesti ja itseensä luottaen. Esineiden ja asioiden lajittelu niihin, mitä ihminen arjessa oikeasti tarvitsee ja mitkä ovat sellaisia esineitä tai asioita, joita halutaan mielihyvän vuoksi, tarjoaa mahdollisuuden pohtia yhdessä eettisiä ja ekologisia näkökulmia. Esimerkiksi roskien kerääminen varrellisella roskanpoimijalla palvelee sekä ympäristö- että teknologiakasvatuksen tavoitteita. Leikinomaisuudella on merkitystä kokeilevassa ja luovassa toiminnassa. Lapsi voi olla keksijän tai korjaajan roolissa leikisti, mutta samalla purkaa rikkoutunutta lelua tai rakentelusarjaa osiin oikeilla työvälineillä. Teknologiakasvatuksessa huomioidaan sukupuolten tasavertainen kannustaminen tutkimisen, keksimisen ja rakentamisen pariin.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojä tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Liikunta on päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa luonnollinen osa lapsen päivää. Päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa harjoitellaan motorisia perustaitoja eli kävelyä, juoksua, hyppäämistä, heittämistä ja kiinniottamista sekä potku- ja lyöntiliikkeitä kullekin ikäkaudelle sopivalla tavalla. Suurien lihasten avulla harjoitellut liikkeet ovat edellytyksenä hienomotoristen taitojen kehittymiselle. Perusliikuntataitojen hallinta mahdollistaa erilaisten liikuntamuotojen harjoittelun kuten luistelu ja erilaiset mailapelit. Lasten kanssa liikutaan kohtuullisia matkoja kävellen esimerkiksi puistoihin, metsiin ja erilaisiin retkikohteisiin. Päiväkotien ja perhepäivähoidon käytössä on urheilukentät, liikuntahalli ja jäähalli, joihin on varattu varhaiskasvatukselle omat vuorot. Päiväkodeilla on oma liikuntavastaava, joka osallistuu Liikkeelle tiimiin yhdessä liikuntatoimen edustajien kanssa. Raision kaupungin varhaiskasvatuksessa on laadittu liikunnan vuosisuunnitelma.

Lapsella on oikeus **rentoutumishetkeen** pitkän päivän aikana. Lepohetken käytettävästä ympäristöstä luodaan turvallinen ja lasten erilaista levon tarvetta palveleva. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan, että unta tarvitsevat lapset saavat sitä riittävästi ja että vain rauhoittumishetken tarvitsevilla lapsilla on mahdollisuus nousta ylös kohtuullisen ajan jälkeen. Isoimpien lasten ryhmässä lepo hetki voi olla esimerkiksi rentoutumishetki, joka sisältää pitkän sadun. Kuitenkin jokaisessa yksikössä on hieman toisistaan poikkeavat olosuhteet levon järjestämiseen. Aikuisten tehtävä on järjestää hetkestä lapsille miellyttävä kokemus. Perhepäivähoidossa huomioidaan lasten levon tarpeen erilaisuus samaan tapaan kuin päiväkodeissa.

Ruokailu järjestetään yhteistyössä ruokapalvelun kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilökunta tukee lasten monipuolisia ruokailutottumuksia kannustavalla tavalla. Ruokailutilanteista tehdään kiireettömiä, jolloin on mahdollista opetella hyviä ruokailutapoja ja ruokailun yhteyteen sopivaa keskustelukulttuuria.

Lasten kanssa opetellaan huolehtimaan hygieniasta ja heitä ohjataan turvallisiin ja terveellisiin elämäntapoihin. Lasten kanssa keskustellaan valintojen tekemisestä, jotka vaikuttavat omaan ja toisten hyvinvointiin. Ystävyyssuhteiden luomista tuetaan aktiivisesti. Ihmissuhteiden tärkeyttä ja niihin liittyviä tunteita käsitellään lasten kanssa. Turvallisuuden liittyvien taitojen opettelu tapahtuu arjen tilanteissa, mutta niitä voidaan opetella myös ennalta suunniteltujen harjoitusten ja havainnollistavien esitysten avulla. Retkien aikana on luontevaa harjoitella huomioimaan liikenteessä ja vieraassa ympäristössä liikkumisen vaaratilanteita.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁶⁷. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisisä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁶⁸. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, omaksua saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom.

⁶⁸ Suomen perustuslaki 17 § 3 mom.

kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksikieliseen ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielinoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisen tai monikielisen ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen

kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

Ruotsinkielinen varhaiskasvatus Raisiossa

Raision ruotsinkielinen varhaiskasvatus järjestetään yksityisessä päiväkotitallebrossa. Lapset ovat 1-5-vuotiaita. Esiopetus järjestetään Turussa. Päiväkotitallebo on osa Apula-päiväkoteja samoin kuin Raisiossa toimiva yksityinen Tenavakadun päiväkotitallebo. Tallebo on mukana varhaiskasvatuksen laadun kehittämishankkeessa ja he noudattavat Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa 2017.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä⁶⁹. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen, huoltajan, lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan⁷⁰. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä⁷¹.

Tukea voidaan antaa myös muussa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erityislastentarhanopettajan konsultaatiota lapsen tuen järjestämisessä⁷². Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

⁶⁹ Varhaiskasvatustilasto 2018, s. 7.

⁷⁰ Varhaiskasvatustilasto 2018, s. 7.

⁷¹ Varhaiskasvatustilasto 2018, s. 2.

⁷² Varhaiskasvatustilasto 2018, s. 4.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁷³. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta⁷⁴. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista⁷⁵. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säännöksiä⁷⁶.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁷⁷. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁷⁸.

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 1. ja 10. kohta

⁷⁴ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §

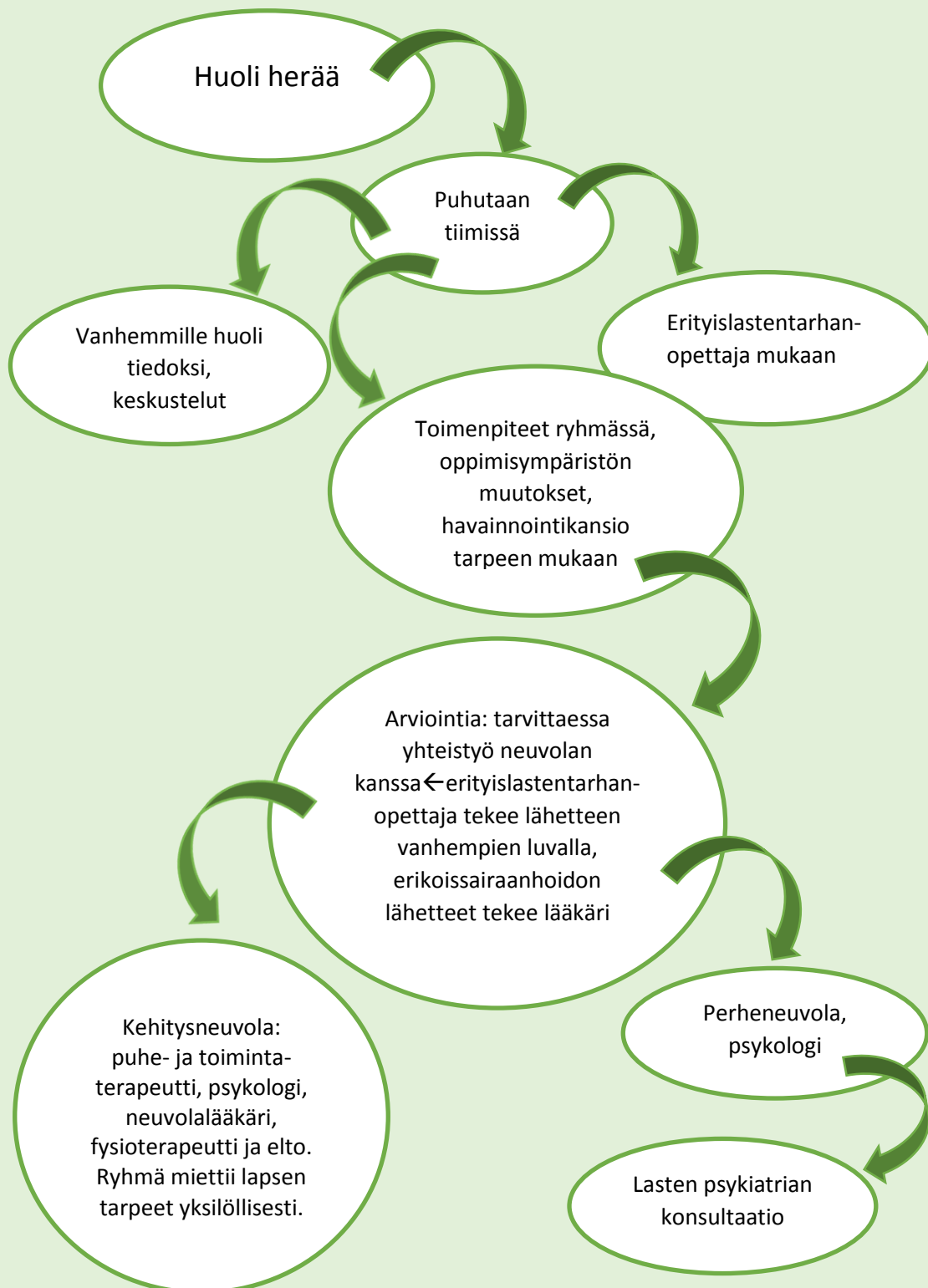
⁷⁵ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 11 e §, perustelut s. 22-23

⁷⁶ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §

⁷⁷ Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

⁷⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Kuviossa 9 kuvataan lapsen tuen tarpeen havaitsemisesta alkava polku kohti tuen tarpeen arviointia ja tuen järjestämistä.

Kuvio 9. Kehityksen ja oppimisen tukea tarvitsevan lapsen polku tuen järjestämiseksi

Raision varhaiskasvatuksessa toimii seitsemän erityislastentarhanopettajaa. Yksi erityislastentarhanopettaja toimii integroidussa erityisryhmässä ja yksi esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheessa. Päiväkodit on jaettu viiteen varhaiserityiskasvatuksen alueeseen. Jokaisella alueella on oma nimetty erityislastentarhanopettaja, joka vastaa alueensa lasten tuen tarpeen suunnittelusta ja toteutuksesta.

Erytislastentarhanopettajan työnkuvaan kuuluu varhaiskasvatuksen henkilökunnan konsultaatio. Havainnointikansio on väline, joka perustuu Niilo Mäki Instituutin KUMMI 13 konsultaatiomalliin. Sen avulla suunnitellaan lapsen tarvitsemaa tukea päiväkodissa. Lähetteen kehitysneuvolaan laatii erityislastentarhanopettaja. Huoltajat toimittavat lapsen lausunnot ensisijaisesti ryhmän lastentarhanopettajalle. Perhepäivähoidossa olevan lapsen huoltaja toimittaa lausunnot perhepäivähoitajalle, joka toimittaa ne perhepäivähoidon ohjaajalle.

Puhe-, toiminta- tai fysioterapeutin kuntoutusta saavien lasten osalta tehdään yhteistyötä terapeuttien ja huoltajien kanssa. Terapeutit voivat tulla havainnoimaan lasta ryhmään, missä hän toimii omassa arkisessa ympäristössään. Ryhmän henkilökunta, erityislastentarhanopettaja ja terapeutit tekevät yhteistyötä, jotta taidot, joita lapsi harjoittelee terapiassa siirtyvät arkeen. Kuntouttavien tahojen kanssa sovitut tavoitteet ja menetelmät kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Terapeutit kutsutaan mukaan lapsen vasu-keskusteluun.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan⁷⁹ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 4 a §

henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

Raision varhaiskasvatuksessa on käytössä seuraavat tukitoimet

- suunnitelmallinen erityislastentarhanopettajan (elto) tuki
- havainnointi ja systemaattinen dokumentointi ja vasun tarkistaminen yhdessä huoltajien kanssa vähintään kaksi kertaa vuodessa
- tiivis kasvatusyhteistyö huoltajien kanssa
- oppimisympäristön muokkaaminen
- yksilöllisiin tarpeisiin soveltuvat materiaalit, välineet ja opetusohjelmat
- eriyttäminen ja yksilöllinen ohjaaminen
- pienryhmätoiminta
- osa-aikainen erityisopetus
- ryhmän pienennys
- avustajapalvelut
- integroitu erityisryhmä
- struktuuri ja päiväjärjestys
- tulkkipalvelut perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä
- moniammatillinen yhteistyö: mm. kehitysneuvola, perheneuvola, terapeutit
- tukiviittomat, muu vaihtoehtoinen kommunikaatio
- apuvälineet
- vaihtoehtoinen kommunikaatio (esim. pistekirjoituksen alkeet, kommunikaatiokansio)
- erilaiset mittarit ja barometrit
- S2-opetus
- kuljetuspalvelut tarvittaessa

Ryhmävasuun kirjataan lasten tarpeiden mukaiset kehityksen ja oppimisen tuen keinot, joita ryhmässä käytetään. Erityislastentarhanopettajat ovat mukana suunnittelemassa ryhmien pedagogisia käytänteitä ja arjen struktuuria sekä osallistuvat tiimipalaverihin. He kokoontuvat kerran kuukaudessa kehittämään ja arvioimaan kehityksen ja oppimisen tukea kunnan tasolla.

Raision kaupungissa on 11 vakituista avustajaa. Avustajien tarve kartoitetaan ja heidän sijoittumisensa ryhmiin sovitaan huhti-toukokuussa erityislastentarhanopettajien kokouksessa. Avustajaresurssien kohdentaminen arvioidaan marraskuussa. Pääsääntöisesti avustajat toimivat ryhmäavustajina. Mikäli lapsen tuen tarve on erittäin suuri, on henkilökohtaisen avustajan saaminen mahdollista. Avustajille järjestetään omaa koulutusta vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Integroituun erityisryhmään sijoittuvista lapsista päätetään keväällä varhaiserityiskasvatuksen (vek) työryhmässä.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa lastentarhanopettaja ja/tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasantuntijoiden, kuten erityislastentarhanopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Lapsen vasuun kirjataan kehityksen ja oppimisen tuen tarpeet, tuen aloittamisen ajankohta sekä mahdollinen tuen tarpeen päättymisen ajankohta. Tavoitteet, menetelmät sekä pedagogiset oppimisympäristöön liittyvät ratkaisut kirjataan samaan kohtaan kuin tavoitteet muutoinkin. Lapsen vasuun kuvataan yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa sekä vanhemman vastuulla olevat asiat. Lapsen vasuun kirjataan monialainen yhteistyö ja eri tahojen vastuut sekä yhteystiedot. Arvio tavoitteiden saavuttamisesta ja tukitoimien riittävydestä tehdään ennalta sovitun ajankohdan mukaisesti.

Perhepäivähoidon lapsen vasussa tuen tarve, tuen antamisen tavoitteet, yhteistyö ja arviointi kirjataan erilliselle sivulle. Perhepäivähoitajat täyttävät lapsen vasun paperiversiona, mutta tukeen liittyvät kirjaukset tekee erityislastentarhanopettaja yhteistyössä perhepäivähoidon ohjaajien ja hoitajien kanssa.

Lapsen siirtyessä toiseen ryhmään tai esiopetukseen, järjestetään tiedonsiirtopalaveri, jonka erityislastentarhanopettaja kutsuu koolle. Vanhempia tiedotetaan asiasta ja heille annetaan mahdollisuus osallistua. Lapsen näkökulma huomioidaan kaikkien tukitoimien suunnittelussa ja häntä tuetaan siirtymissä. Mikäli tuki on tarpeen esiopetukseen siirtymisen jälkeen, tehdään pedagoginen arvio mahdollisen tehostetun tuen aloittamiseksi tai pedagoginen selvitys erityisen tuen päätöstä varten. Tiedon siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on tärkeää, jotta tehostettu tai erityinen tuki voidaan aloittaa riittävän ajoissa. Lapsen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi aloitetaan yhteistyö perusopetuksen kanssa jo syyskauden aikana, jotta siirtymät voidaan suunnitella riittävän ajoissa ja jotta tuen järjestämiseen voidaan varata tarvittavat resurssit ja osaaminen.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Raision kaupungissa ei tällä hetkellä ole vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.⁸⁰ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen⁸¹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa⁸². Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa. Ulkopuolista arviointia voidaan järjestää myös muiden tahojen suorittamana tai kansainvälisenä arviointina.⁸³

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa⁸⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin⁸⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸² Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸³ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 9 b §, perustelut s. 21–22

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 b §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Yksilötason arviointi

Yksilötason tavoitteiden saavuttamisen arviointi tapahtuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden pohjalta. Arviointi kirjataan lapsen vasuun. Arvioinnissa huomioidaan lapsen vahvuudet ja niiden hyödyntäminen opetuksessa ja kasvatuksessa sekä ryhmän yhteiselle toiminnalle asetetut tavoitteet. Olennaista arvioinnissa on pohtia, onko ryhmän pedagogisella toiminnalla onnistuttu tukemaan lapsen kehitystä ja oppimista sekä miten yhteistyö huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa on tukenut asettuja tavoitteita. Kehityksen ja oppimisen tukea saavan lapsen vasuun kirjataan erikseen arviointia tuen antamiseen liittyvien ratkaisujen vaikuttavuudesta ja riittävydestä lapsen kehityksen edistämiseksi.

Tavoitteiden arvioinnin jälkeen mietitään tavoitteiden ja tavoitetta tukevien menetelmien asettaminen uudelleen sen mukaan, miten edelliset tavoitteet on saavutettu. Tavoitteet tulee asettaa siten, että ne muodostavat lapsen kannalta mielekkään jatkumon. Arviointia tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen vasun arvioinnissa esille nousevat pedagogisen toiminnan kehittämistarpeet huomioidaan myös yksikkö- ja ryhmätason arvioinnissa.

Lapsen itsearviointia harjoitellaan lapsen ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa sekä ryhmässä käytävissä arviointikeskusteluissa lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Arvioinnissa huomioidaan lapsen vasun kansilehteen kirjatut asiat vahvuuksista, kiinnostuksen kohteista sekä asioista, joita hän haluaisi oppia. Itsearviointi kohdistuu lapsen kokemukseen erilaisissa pedagogisissa tilanteissa ja projekteissa, oman oppimisen huomaamiseen ja siitä iloitsemiseen sekä omiin tapoihin työskennellä yksin ja vertaisryhmässä. Projektien lopputuloksen lisäksi pohditaan yhdessä projektin aikana tapahtuneita asioita ja oppimiskokemuksia. Arviointia voidaan dokumentoida tekstien, kuvien ja videoiden avulla esimerkiksi lapsen omaan kasvuun kansioon tai digitaalisena tallenteena ennalta sovittuun paikkaan.

Yksikön ja ryhmän sisäisen arvioinnin kohteena on lasten tarpeita vastaava pedagoginen toiminta. Arviointi on säännöllinen ja jatkuva prosessi, jossa verrataan toiminnalle asetettuja tavoitteita ja suunnitelmia toteutuneeseen toimintaan. Toteutuneen toiminnan arvioinnin jälkeen tarkennetaan tavoitteita ja suunnitelmia sekä kehitetään ryhmän ja yksikön toimintaa. Päiväkotiryhmien pedagogisen toiminnan jatkuvan arvioinnin myötä tarkentuvat arjen konkreettisen tason suunnitelmat, jotka kirjataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan. Arvioinnin kohteena ryhmävasussa ovat

- vuorovaikutuksen laatu ja ilmapiiri
- lasten osallisuus
- oppimisympäristö
- leikki
- arkitoimintapedagogiikka
- monipuoliset työtavat
- osaamisen tavoitteet ja pedagoginen toiminta
- pedagoginen dokumentointi
- kehityksen ja oppimisen tuki ryhmässä
- monialainen yhteistyö
- yhteistyö huoltajien kanssa
- nivelvaiheen arviointi.

Yksikötason ja ryhmätason arviointi

Koko kauden pedagogisen toiminnan arviointi toteutetaan erillisenä laadun arviointina. Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa yksikötason arvioinnin toteuttamisesta. Arvioinnin kohteet määritellään vuosittain kulloisenkin kehittämisalueen mukaisesti. Raision varhaiskasvatussuunnitelman voimaantulon jälkeinen arviointi painottuu perusteiden edellyttämien toimintatapojen käyttöönottoon, siihen liittyviin prosesseihin sekä toimintakulttuurin muutoksiin. Arvioinnin pohjalta tehtäviä toimintakulttuurin kehittämistarpeita tarkastellaan sekä tiimien ja työyhteisön että johtajuuden näkökulmasta.

Perhepäivähoidon arviointi tapahtuu keväisin toteutettavana perhepäivähoitajien itsearviointina. Ryhmäperhepäivähoidon arviointi tehdään ryhmän toiminnan arviointina tiimissä.

Järjestäjätason arviointi

Raision kaupunki varhaiskasvatuspalveluiden järjestäjänä kerää huoltajilta arviointia säännöllisesti. Arviointitieto kerätään verkkopohjaisena kyselynä. Koko kaupungin varhaiskasvatuspalveluja koskeva asiakaskysely ja arviointi tehdään joka toinen kevät. Syksyisin tehdään huoltajille asiakaskysely koskien hakuprosessia ja aloituskäytänteitä lapsen tullessa varhaiskasvatukseen. Asiakkailta kerättävien arviointien yhteydessä kootaan tietoa palveluiden saatavuudesta ja riittävydestä sekä tiedottamisen onnistumisesta.

Varhaiskasvatuksen perusteiden 2016 julkaisemisen jälkeen on Raisiossa tehty laadullinen kysely henkilöstön pedagogisesta osaamisesta. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa henkilöstön käsitystä omasta osaamisestaan ja osaamiseen liittyvistä kehittämistarpeista. Kyselyn tulokset toimivat pohjana varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämien toimintatapojen ja -kulttuurin muutosten jalkauttamisessa sekä siihen tiiviisti liittyvän koulutuksen järjestämisessä. Pedagogisen osaamisen -kysely toistetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden voimaan tulosta noin puolen vuoden kuluttua jalkauttamista tukevien toimenpiteiden vaikuttavuuden arvioimiseksi ja edelleen kehittämiseksi.

Raision kaupunki seuraa oman toimintansa laatua sekä valvoo kaupungissa toimivien yksityisten palveluntuottajien varhaiskasvatuksen laatua. Henkilöstö arvioi keväisin pedagogisen toiminnan toteutumista ja laatua erillisen laadunarvioinnin avulla. Henkilöstön arvioinnista tehdään koonti, jonka avulla pedagogisen toiminnan, pedagogisen johtamisen, huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön sekä moniammatillisen yhteistyön toteutumista arvioidaan koko kaupungin tasolla. Arvioinnin kohteena ovat myös toimintaa ohjaavat rakenteet, kuten ryhmien koostumus sekä käytössä olevat tilat ja muu ympäristö.

Laadun arvioinnin kriteerit määritellään osana laadun kehittämishanketta. Kriteerit muotoillaan siten, että arviointi voidaan tehdä vuosittain samankaltaisena, jolloin vuoden aikana tehtyä kehittämistyötä voidaan arvioida. Sisällölliset painopisteet määritellään joka vuosi, jotta arviointia voidaan kohdentaa kulloiseenkin kehittämiskohteeseen. Olennainen jatkuvan arvioinnin kohde on varhaiskasvatussuunnitelmien vaikuttavuus lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta sekä pedagogisen toiminnan laadun näkökulmasta. Laatukriteerit määritellään soveltuvasti myös perhepäivähoidon pedagogisen toiminnan arvioimiseksi.

Arvioinnin pohjalta tehtävässä kehittämistyössä huomioidaan kansallisen tason arvioinnista saatu tieto. Järjestäjätason arvioinnin tulokset käsitellään yksiköissä. Tulokset julkistetaan kootusti Raision kaupungin varhaiskasvatuksen internet-sivuilla.

Nimi _____

[Päivämäärä]

Minun nimeni on

Minä olen
vuotta

Minä olen hyvä

Haluaisin oppia

Olen kiinnostunut

LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Nimi	Syntymäaika
Osoite	Huoltajat Puhelin
Varhaiskasvatusyksikkö	Ryhmän puhelinnumero
Ryhmä ja toimintakausi	Lapsen vasu laadittu pvm. Lapsen vasu tarkistettu pvm.

Lapsi saa kehityksen ja oppimisen tukea

Tuki aloitettu

lopetettu

Lääkehoitosuunnitelma (täytetään tarvittaessa erilliseen lomakkeeseen, joka liitetään lapsen vasuun)

Laadittu pvm.	
Tarkistettu pvm.	

Lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet (lisätään päiväkodissa)

vahvuusvalokuva

Henkilökunnan huomioita lapsen vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista (pvm.)
Huoltajan huomioita lapsen vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista (pvm.)

Lapsen tuen tarpeet (täytetään kehityksen ja oppimisen tuen aikana, elto mukana)

--

Kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet

Tavoitteet pvm. Mitä lapsi harjoittelee?	Menetelmät, pedagogiset ratkaisut ja muu tuki Miten hänen vahvuuksiaan hyödynnetään?
Kielenkehitys ja vuorovaikutus Tavoite	
Leikki ja sosiaaliset taidot Tavoite	
Motoriikka Tavoite	
Arkitoiminnot Tavoite	
Tunne-elämän kehitys Tavoite	
Kognitiiviset taidot Tavoite	
Huoltajan näkemys lapsen tarpeista	
Huoltajan kanssa yhdessä sovitut muut asiat (täytetään tarvittaessa)	

Kehityksen ja oppimisen tuki (täytetään kehityksen ja oppimisen tuen aikana, elto mukana)

Rakenteelliset ja oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut	
Moniammatillinen yhteistyö Eri toimijoiden vastualueet ja yhteystiedot	
Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa Vanhempien vastuulla olevat asiat	
Arvio tukitoimien riittävydestä pvm.	

Tavoitteiden toteutuminen ja arviointi pvm.

--

Tiedonsiirtolupa

Saako lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kopion luovuttaa

Taho /tahot, jolle tietoa siirretään

saa luovuttaa

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

ei saa luovuttaa

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Huoltajan /huoltajien allekirjoitukset ja pvm.

___ / ___ / 20___

Nimenselvennys

Lapset puheeksi -sivu: Tämän vanhemmat täyttävät etukäteen ja lastentarhanopettaja täydentää vasu keskustelussa varhaiskasvatuksen näkökulman.

Onko lapsesta huolta, Millaista?
Onko haettu ja saatu apua, Mistä?

Yhteistyö
Millaiseksi koette yhteistyön ja mitä toivotte yhteistyöltä?
Onko lasta koskevissa keskusteluissa painopiste myönteisissä asioissa ja ratkaisuissa vai kielteisissä asioissa ja huolissa?

Minkälaisia ominaisuuksia pidätte kasvatuksessa tärkeinä?

Onko perheessä huolia tai paineita, jotka voivat heijastua lapseen (esim. talous, terveys tai parisuhde)? Millainen ilmapiiri kotona on?

Onko huolta omasta vanhemmuudesta? Miltä tuntuu olla tämän lapsen vanhempi? Millaista tukea kaipaavat vanhemmuuteesi?

Perheen sosiaalinen tukiverkosto

Onko lapsella tukea antavia aikuisia entä vanhemmilla? (isovanhemmat, sukulaiset, kummit, naapurit, ystäväperheet)

MUUT ESILLE TUOTAVAT ASIAT (lapsen elämäntilanteeseen liittyvät olosuhteet ja asiat, vapaa-ajan vietto tms.)

Tuliko lapsen vasu-keskustelussa esiin sellaisia asioita, joihin olisi hyvä palata?

Miltä tämä keskustelu tuntui?

Lapsen nimi _____ pvm. _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Suunnitelman laatimisesta / arvioinnista vastaavat (nimi ja titteli)	Suunnitelman laatimiseen / arviointiin osallistuneet muut asiantuntijat
Keskustelu huoltajan kanssa (Osallistujien nimet) pvm.	Milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran? pvm.

Huoltajan /huoltajien allekirjoitukset ja pvm.

___ / ___ / 20___ _____

Nimenselvennys

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan Varhaiskasvatuslain 7a § ja 7b § (8.5.2015/580) edellyttämällä tavalla. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa ja aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lomake arkistoidaan 10 vuodeksi lapsen päivähoidon päättymisen jälkeen. Kansalliseen otantaan kuuluvien lasten (8., 18. ja 28. pv syntyneet) lomake jää pysyvästi arkistoitavaksi. Varhaiskasvatuksessa sovelletaan lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11 §, 14-17 § (812/2000).

Liite 2: Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma (Ryhmävasu)

RYHMÄN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

PÄIVÄKOTI

RYHMÄ

TOIMINTAKAUSI

RYHMÄN HENKILÖKUNTA

MILLOIN SUUNNITELMA ON LAADITTU?

JOHTAJA ON TUTUSTUNUT SUUNNITELMAAN

MILLOIN SUUNNITELMAA ON PÄIVITETTY?

MILLOIN SUUNNITELMAA ON ARVIOITU?

TIIMISOPIMUS

	Suunnitelma	Arviointi
Tiimipalaverikäytännöt <ul style="list-style-type: none">○ ajankohta ja paikka○ säännöllisesti käsiteltävät asiat		

	Suunnitelma	Arviointi
<ul style="list-style-type: none"> ○ tiedon ja osaamisen jakaminen tiimissä ○ keskustelukulttuuri ○ asioiden kirjaaminen 		
Vastuut ja tehtävät <ul style="list-style-type: none"> ○ jäsenten vastualueet ○ sitoutuminen ○ tiimin jäsenten osaaminen ja vahvuudet ○ erityistehtävät 		
Tiimin sisäinen vuorovaikutus ja pelisäännöt <ul style="list-style-type: none"> ○ auttaminen ○ joustavuus ○ poissaolot ○ ristiriitojen selvittäminen ○ palautteen antaminen ○ Miten Raision vasun arvot näkyvät tiimin työssä? 		
Osallisuus työyhteisössä <ul style="list-style-type: none"> ○ johtajan tuki tiimille ○ yhteistyö muiden tiimien kanssa ○ osaamisen jakaminen ○ hyvien käytänteiden jakaminen ○ palaveriihin osallistuminen 		

	Suunnitelma	Arviointi
Tiimin kehittämisalue		
Tiimisopimuksen päivittäminen <ul style="list-style-type: none"> ○ päivittämisen ajankohdat ○ muutokset tiimissä 		

Allekirjoitukset

PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU, TOTEUTUMINEN JA ARVIOINTI

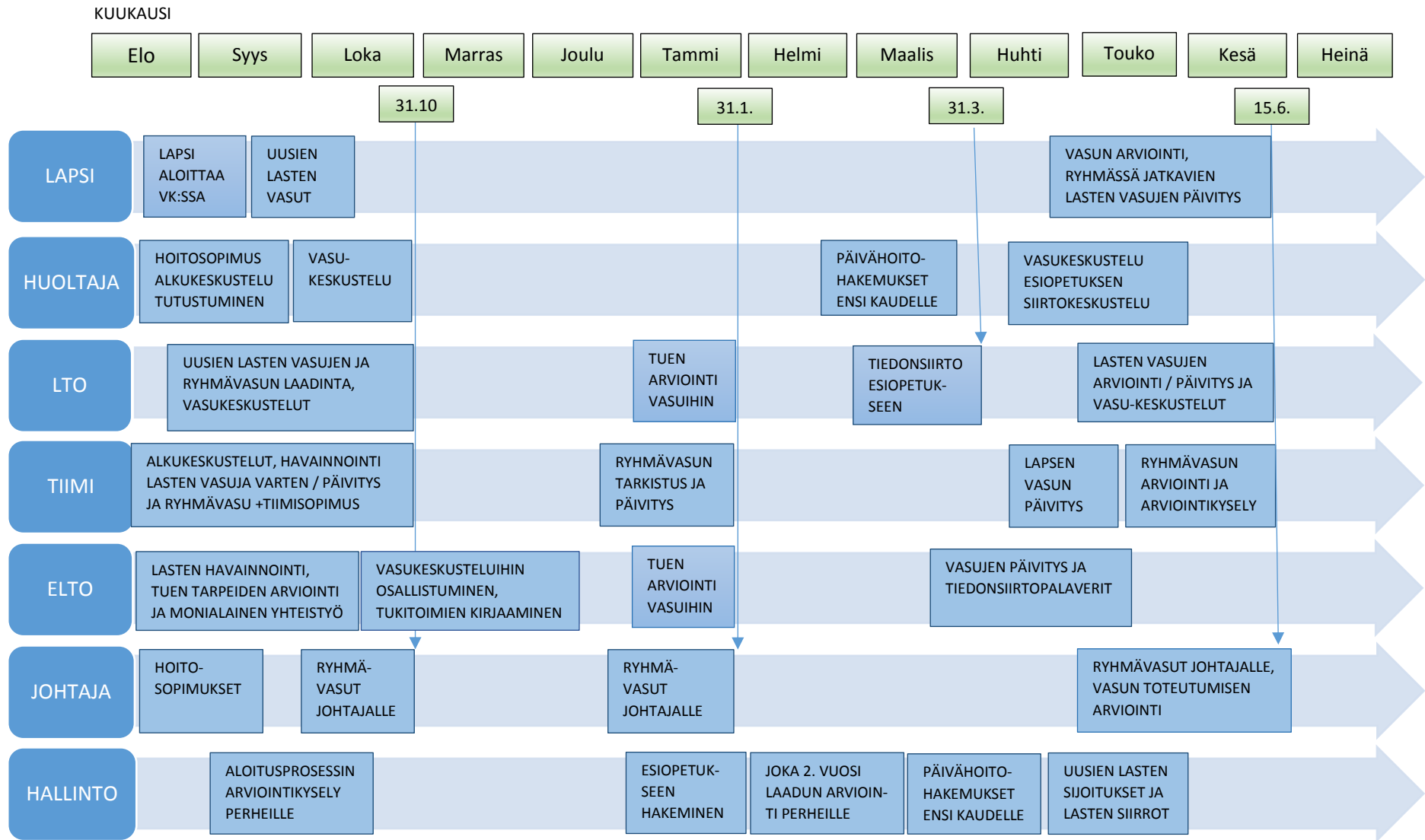
	Tavoitteet ja suunnitelma	Toteutuminen ja arviointi
<p>Vuorovaikutus ja osallisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Ryhmän ilmapiiri ja vertaissuhteet ○ Kiusaamisen ehkäisy ○ Lapsen itsearviointi ○ aikuisen sensitiivinen läsnäolo ○ lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa, toiminnan aikana ja arvioinnissa 		
<p>Oppimisympäristö Ulkotoimintapedagogiikka osana oppimisympäristöä</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Miten fyysinen oppimisympäristö (tilat, välineet, materiaalit) järjestetään? ○ Miten oppimisympäristöstä rakennetaan turvallinen, toimintaa ja oppimista tukeva? 		
<p>Leikki</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ leikille varattu aika ○ pitkäkestoisen leikin mahdollistaminen ○ leikin ohjaaminen ○ leikin havainnointi 		

	Tavoitteet ja suunnitelma	Toteutuminen ja arviointi
<p>Arkitoimintapedagogiikka Miten osaamisen ja oppimisen tavoitteet näkyvät:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ ruokailussa ○ lepotilanteissa ○ pukemis- /riisumistilanteissa ○ hygieniakasvatuksessa? ○ siirtymätilanteissa ○ ulkoilu 		
<p>Monipuoliset työtavat Työtapojen vaihtelu ryhmässä ja eri-ikäisten huomioiminen</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ toiminnallisuus ○ pienryhmätoiminta ○ tutkiminen, liikkuminen, leikkiminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaisu 		
<p>Pedagoginen dokumentointi</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Miten dokumentointi toteutetaan? ○ Miten dokumentointia hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä? 		
<p>Kehityksen ja oppimisen tuki</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Miten järjestetään ryhmän lasten tarpeita vastaavasti? ○ Yhteistyötahot 		
<p>Monialainen yhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ neuvolayhteistyö 		

	Tavoitteet ja suunnitelma	Toteutuminen ja arviointi
<ul style="list-style-type: none"> ○ yhteistyö perhepalveluiden kanssa ○ muut yhteistyötahot 		
<p>Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ yhteydenpito ○ kasvat keskustelut ○ lapsen vasu:n laatimiseen liittyvä yhteistyö ○ aloitus- ja tutustumiskäytännöt ○ vanhempainillat ○ huoltajan osallisuus toiminnassa 		
<p>Yhteistyö esiopetuksen kanssa siirtymävaiheessa</p>		

Oppimisen alueet ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteet				
Kielten rikas maailma <i>kulttuurinen osaaminen ja vuorovaikutus sekä monilukutaito</i> <ul style="list-style-type: none"> ○ vuorovaikutustaidot ○ kielen ymmärtämisen taidot ○ puheen tuottamisen taidot ○ kielen käyttötaidot ○ kielellinen muisti ja sanavaranto ○ kielitietoisuus 	Ilmaisun monet muodot <i>ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, monilukutaito, osallistuminen ja vaikuttaminen</i> <ul style="list-style-type: none"> ○ musiikillinen ilmaisu ○ kuvallinen ilmaisu ○ sanallinen ilmaisu ○ kehollinen ilmaisu ○ tutustuminen eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön 	Minä ja meidän yhteisömme <i>kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, ajattelu ja oppiminen</i> <ul style="list-style-type: none"> ○ eettinen ajattelu ○ katsomuskasvatus ○ lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus ○ mediakasvatus 	Tutkin ja toimin ympäristössäni <i>ajattelu ja oppiminen, monilukutaito</i> <ul style="list-style-type: none"> ○ matemaattinen ajattelu ○ ympäristökasvatus ○ teknologiakasvatus 	Kasvan, liikun ja kehityn itsestä huolehtimisen ja arjen taidot <ul style="list-style-type: none"> ○ liikkuminen ○ ruokakasvatus ○ terveys ja turvallisuus
Tavoitteet ja suunnitelma <i>(Teemat, projektit / Mitä osaamista tavoitellaan?)</i>		Toteutunut toiminta <i>(Mitä on tehty / mitä opittu?)</i>		
Arviointi	<i>Arvioinnin kohteena on lasten tarpeita vastaava pedagoginen toiminta. Arviointi on säännöllinen ja jatkuva prosessi, jossa verrataan toiminnalle asettuja tavoitteita ja suunnitelmia toteutuneeseen toimintaan. Toteutuneen toiminnan arvioinnin jälkeen tarkennetaan tavoitteita ja suunnitelmia. Koko kauden pedagogisen toiminnan arviointi toteutetaan erillisenä laadun arviointina.</i>			

Liite 3: Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisen ja arvioinnin aikataulu päiväkodeissa

Liite 4: Varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamisen ja arvioinnin aikataulu perhepäivähoidossa

